

ԱՄԵՐԻԿԱԿԱՆ ԲԵՐՈՒՄ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՕՆԱԿԱՆ, ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

The Weekly **AVEDAPER**, American Bible House, Constantinople.

ՏՈՐ ԿԶ.

Կ. ՊՈԼԻՍ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6, 1913

ԹԻԻ 36

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ	
Չեւսրան խաղաղութիւն	ՎԵՐ. Ա. Պ. ՇՍԱԴՆԵԱՆ. . 849
ԽՄԲՍԴՐԱԿԱՆ	
Սաւաթին քե վերջին	 851
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ	
Չար քաներուն պատճառք եւ դեղքաւոր	ՎԵՐ. Յ. Ա. ՃԷՃԻՋԵԱՆ. . 853
ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԴՐԱԿԱՆ	
Մեղեղին (ոսանաւոր)	ՓՐՈՅ. Ա. Կ. ԿԻԼՊԷՆԿԵԱՆ. . 856
ԿԻՆԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆ	
Պատմական Հայ կիներ.	Ե. ՔԱՍՈՒՆԻ . . . 856
ՏՂԱՅՈՅ ԷՋԸ	
Կապ Իշխանիկը.	ՄԻՍԻՍ ՄԻԼԸՔ ՔՐԷՅՔ . . 858
ՅՕԴՈՒԱԾԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆ	
Աստուծոյ որակը	ՓՐՈՅ. ՅՈՎԶ. ՊՈՒՃԻԳԱՆԵԱՆ. . 859
Սաղի մարդուն կրօնքը.	ՎԵՐ. Զ. Ս. ԽԱՆԴԱՍՈՒՐ. . 861
Նշմարներ մեր դիտարանեն	«ԱԻԵՏԱՔԵՐ»Ի ԴԷՏԸ . . . 863
Եղերական մահ Մր. Հեւրի Հօլպրաֆի	Ս. Զ. Գ. 864
Հայ կեանքը.	Զ. ՄԱՍԿՈՆԵԱՆ. . . . 867
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ	 869

ՀԱՏԸ 40 ՓԱՐԱ

ՔԷՇԻՇԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ, ՔԻՒՐՔՃԻ ԽԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

اورادپر هفته لغ غزنه — درسعادتده بايبل هاوسده — مدير مسئول — صمويل ق. هاروتيونيان

ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Խմբագիր՝ ՎԵՐ. ՏՐ. Ֆ. ՈՒ. ՄԷՔԱԼԸՄ

Պայտրղ Հառաւ, Կ. պոլիս, Թուրքիա

THE AYEDAPER AN ARMENIAN WEEKLY

EDITOR REV. F. W. MACALLUM. D. D.

American Bible House, Cons/ple., Turkey

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ	
Տարեկան բաժնեգին	40 Դահեկան
Ամերկայի համար	2 Տոշար
Անգղիոյ	8 Շիլին
Ուրիշ երկիրներու համար	10 Ֆրանկ
Չեռֆհ հասր 40 փարա	
Ծանուցման գիները չափաւոր	

TERMS	
An. Subscrip.	Ps. 40
U. S. A.	\$ 2
England	Shils. 8
Other countries	Frs. 10
—o—	
Single Copy	40 Paras
—o—	
Advertising rates on application	

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԱԶԴԵՐ

Մեր Ամերկայի բաժանորդներէն կը խնդրենք որ հաճին իրենց բաժանորդագրինը մասնա փոստով, այսինքն փոստըլ օրօշով ղրկել. այդ իրենց համար գիրքին և մեզի համար ալ ղրամապէս կորուստ չպատճառող միջոց մըն է:

Հասցէի փոփոխութեան համար անհրաժեշտ է 2 դահեկան ղրկել:

Մեզի ղրկուած ձեռագիրներ ետ չեն դարձուիր:

Թերթիս ներկայ տարուան թիւ 8, 9, 13ը սպառած ըլլալով՝ կը խնդրուի ամէն անոնցմէ, որոնք պէտք չունին այդ թիւերուն, ղրկել խմբագրութեանս, որ պատրաստ է ուղղւած ուրիշ որեւէ թիւ մը ղրկել անոր տեղ:

Աւետարտի Նիւ Եորքի դորձակալութիւնը ստանձնեց Պատ. Արամ Թորոսեան, (144 E. 20 St. Friends' Meeting House, N. Y. City, U. S. A.) որուն կրնան գրմել Նիւ Եորքի կողմեր Աւետարտի բաժանորդագրուիլ փափաքողներ:

Ծնողքներու, վարժարանաց անօրէններու և Կիրախօրեայ Դպրոցներու տեսչութեանց մասնաւոր ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք մեր ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՄԱՆԿԱՆՑԻՆ վրայ և կը սպասենք որ հաճին ամէն ջանք քնել ղայն աւելի տարածելու համար: Տարեկան բաժանորդագրինն է ամէն տեղի համար 6 դահ. արծաթ: Եթէ մէկ հասցէի 15 օրինակ ղրկուի՝ իւրաքանչիւր օրինակը 5 դահ. հաշուելով միայն 75 դահ. կը պահանջուի, իսկ 1 Օսմ. ոսկիի փոխարէն, նորէն մէկ հասցէի, 25 օրինակ կը ղրկուի:

ԱՌԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՌՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

The Weekly **AVEDAPER**, American Bible House, Constantinople.

ԼՏՈՐ 42.

4. ՊՈԼԻՍ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6, 1913

ԹԻՒ 36

ԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՋԵՒԱԿԱՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐ. Ա. Պ. ՇՄԱՒՈՆԵԱՆ

ՋՕՐԱԳՐԱՐՈՒՄ

Երբ հորիզոնը պայծառ է և խաղաղ և քաղաքական միջնորդաբար հանդարտ, սովորութիւն ենթադրել թէ մեծ մեծ դէպքեր կ'երկնաւորն անախճակներ կը պտտրաստուին մակերեսին ըքել: Պաշտօնէի գաշնադրէն ի վեր Ռուսիան ըքը քաղաքացաւ Պաշտօնէի հողէն, Սերպիա և ռուսական սկսան տակաւ ցրուել իրենց ըքը և Օսմանեան բանակը կտակցուց իր յաջիկադարձմը Մարիցայէն անդին: Եւրոպան մայրուէին այն մասը որ կը պահանջէր նստին գաշնադրին կէտ առ կէտ գործադրմը՝ պակաս սպանաւորից ոճ մը գործածել սառ և Ռուսիա իսկ հանդարտութեամբ կը տէ գէպքերը առանց անոնց գահավէժ ընացք մը տալ փորձելու: Պաշտօնէի սկսաւ նախկին Օսմանեան կայսրութեան հետ պաշտական կամ կէս-պաշտական ձեւով, և առ յոյս կայ թէ առկա խնդիրները գէթ առմեայ լուծուի մը պիտի գտնեն, առանց նոր կատամարտերու և արիւնհեղութեան:

Աստիճանի հաճութիւն

Այս խաղաղութիւնը սակայն տեսակ մը սկիածով կ'ընդունուի մտածող մարդոց կողմէ: Նախ այն պատճառով որ բարոյական դրունքներու վրայ հիմնուած չէ որ կնքուելու հաշտութիւնը: Պաշտօնէան առաջին պարագայը սկսուեցաւ և ուսանց կողմէ ողջունեցաւ իբր ազատագրութեան պատերազմ: Ենակից վեհապետներուն ամէնն ալ իրենց անակից և կրօնակից ժողովուրդներուն օգ-

նութեան փութալու և Մակեդոնիոյ համար լաւագոյն կառավարութիւն մը ապահովելու խոտուամներով յառաջ մղեցին իրենց բանակները: Այս խօսքերը կրնան մնամէջ բանաձեւեր եղած ըլլալ զանաւ. քարաւանդ քաղաքադէմներուն համար, բայց տարակոյս չկայ ամենեւին թէ այն մարդիկը որոնց ուղղուած էին անոնք, մահուան զիմով վերնորները, իրենց հոգեհատորները ճակատամարտի փութացնող մայրերը և հայրերը, այն հաստատ համոզումը ունէին թէ բարոյական բարձր նպատակի մը համար կը կոչուէին կատարել գերագոյն զոհաբերութիւնը: Անհաւարագրելի խանդավառութեամբ, կրօնական արարողութիւններով, յանուն խաչի և Քրիստոսնեութեան սկսուած պատերազմը կը վերջանայ լուռ ու անխառնակ, արուեստական հանդէսներով և կեղծ ցոյցերով, երկրակալութեան տեսքը սքօղելու փորձն իսկ մէկը ձգուած: Այն բանակները որոնք խուժած էին իբր թէ սահմանադիւրէն անդին կողմերը հալածանքէ ազատելու համար՝ այսօր ստիպուած կը դգան իրենց անունը և համբաւը պաշտպանել խրժիւղութիւններու ամբաստանութեան գէմ: Պարտեալը ընկճելու և սխալ գործող ի սպառ ջախջախելու փորձն է կարծես որ յաջողութեամբ կը պսակուի այսօր:

Դեմքին պայմար

Եւ յետոյ մեծ տէրութիւններն ալ փառքի դալիններով չկրցան դուրս դալ այս պատմական օրերէն: Իրօք չնորհաւորելի է աշխարհը որ համաշխարհային պատերազմը, սրմէ կը վախճուէր իրաւամբ, կարելի եղաւ արդիւն: Բայց «անշահախնդրական քաղաքականութեան» բանաձեւը, զոր իբր թէ որդեգրած էին Եւրոպական տէրութիւնները, այնքան յաճախ չի յեղ-

յեղաւոր այսօր և կորսնցուցած է իր իմաստը : Երբ Ալպանիոյ սահմանները կը գծուին, Աւստրիա և իսպաիա բայէ ի բաց գոհացում կը պահանջէն քաղաքականութեան մը որ շատ անշահախնդրական չի թուիր : Գովէյթի մէջ Անգլիա, Սիւրիոյ մէջ Ֆրանսա, Փոքր Ասիոյ մէջ Գերմանիա և Հայաստանի և Սև Ծովու եզերքներուն վրայ Ռուսիա կը հետապնդեն քաղաքականութիւն մը, զոր հաղիւ կարելի է անշահախնդրական կոչել և սխալ պիտի ըլլար զուտ մարդասիրական նկատել : Եւ ճիշտ հոտ է որ կը սկսի ենթադրութեանց և կասկածներու սահմանը : Արտաքուստ հանդարտ և խաղաղութեան պաշտպան տէրութիւնները ջերմ և եռանդուն կերպով յռաջ կը տանին բանակցութիւններ և սակարկութիւններ Պաղատատի գծին, Փոքր Ասիոյ և Հայաստանի երկաթուղիներուն և ասոնց նման սնտոսական խնդիրներու վրայ : Ոչ ոք անշուշտ որոշ տեղեկութիւն կրնայ քաղել բանակցութեանց բնութեան մասին : Եթէ այս սակարկութեանց արդիւնքը այն ըլլայ որ նոր երկաթուղիներ չինուին երկրին մէջ, քաղաքակրթութեան և զարգացումի առջև նորանոր ճամբաներ բանալով դէպ ի մթին և լքուած անկիւններ, մեզ համար այնքան կարեւորութիւն չունի թէ ո՛ր կողմը որո՛ւն ձեռքով կը չինուին և կը չահագործուին այդ ցանկալի գիծերը : Գծարդութիւնը այն է սակայն որ սակարկութիւնը կըրնայ անյաջող վախճանի մը յանգիլ և այն առնի պիտի չարունակուի իրարու դէմ արգելքներ յարուցանելու, իրար չեզոքացնելու քաղաքականութիւն մը որ այս տարաբաղդ երկրին մէջ արդէն իսկ պատճառ եղած է ջարդերու և կախաղաններու, քայքայման և կործանման : Այս վտանգաւոր վիճակէն է որ կ'անցնինք արտաքուստ ըստ ամենայնի խաղաղ ու հաշտ օրերու մէջ, և ահա այս ալ ուրիշ պատճառ մըն է որ խաղաղութիւնը տեսակ մը կասկածով կ'ընդունին շատեր :

Կարողիկոսի մը ճնոհալի աջեկութիւնը

Մարաշէն զրուած է Բիզանդիոնի թէ Սիւրի Ս. Կաթողիկոսը հոն գտնուած միջոցին մասնաւոր հրաւերով այցելած է Աւետարանական եկեղեցին և գեղեցիկ քարոզ մը խօսած է իսլամ բաղմութեան : Դիտուած է թէ այս առաջին անգամն է որ Հայ Կաթողիկոս մը կ'այ-

ցելէ Հայ Աւետարանական եկեղեցի մը, և այս առթիւ փոխադարձ յարգանքի և սիրոյ հաւատարմութիւն եղած են : Մենք բոլոր սրտով կ'ուրախանանք սիրոյ և մերձեցման այս երեւոյթին համար և չնորհալուութիւն կը յայտանենք Նորին Ս. Օծութեան որ հաճեցաւ այնպիսի քայլ մը առնել, որ իր նախընթացը չունի և վստահ ենք որ վերջինը պիտի չըլլայ դէպ ի լաւագոյն հասկցողութիւն մը և աւելի սիրալիր վերաբերում մը ազգին երկու հատուածներուն միջև : Իրողութիւնը այն է որ այս այցելութիւնը ոչ թէ սկզբնաւորութիւնն է այնքան տենջալի մերձեցման մը, այլ պարզապէս պաշտօնական վաւերացումը ժողովուրդներուն մէջ ժամանակէ մը ի վեր արդէն իսկ ծնած ու սնած զգացումներու : Մեր հայրերը բաժանման նպատակով չէր որ յաբեցան Աւետարանական շարժման և, եթէ պարագաները ստիպեցին զիրենք թողուլ մեր նախնեաց արիւնովը շաղախուած եկեղեցիները ու վանքերը, պատճառը այն չէր որ իրենք չէին սիրեր դարաւոր ապաստանարանը նահատակուող սերունդներու, այլ այն որ մեծ սիրով սիրելով զայն՝ կը փափաքէին տեսնել զայն մաքրուած դարերու պայքարին մէջ անոր վրայ բարդուած փոշիներէն, պայծառացած իր նախնի փառքովը և դարձած կրկին կենդանի վաւարանը տնկեղծ հաւատքի և ջերմեռանդ բարեպաշտութեան : Այսօր մենք կը տեսնենք պատկառելի անձեր Հայ Եկեղեցւոյ մէջ որոնք մեզի չափ և թերեւս մեզմէ աւելի փափաքող են բարեկարգութեան : Ապագան անոնցն է : Մենք միայն կը պահանջենք որ չմոռցուի թէ Աւետարանական շարժման բուն նպատակը իրադրութեամբ կ'ըլլայ այն ատեն երբ անկեղծ հաւատքի և ճշմարիտ բարեպաշտութեան ոգիով իրենց Աստուածը պաշտելու կային Հայոս զաւակները : Այս էր, պիտենք, Աւետարանական հայրերուն փափաքը և աղօթքը. այս էր դարձեալ անտարակոյս փափաքը և աղօթքը Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Ս. հայրերուն :

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ԹԵ՛ՎԵՐՋԻՆ

Մեր փրկչին սիրական վարդապետութիւնն երբեք մին էր թէ առաջինները վերջին և վերջինները առաջին պիտի ըլլան։ Այս առնուելու է այն միտքով դոր հասկցնել կ'ուզէր Մեծ Վարդապետը, ոչ թէ տառական անձուկ իմաստով, այլ լայն ու հեռատես ոգով։

Վերջին երկու տարիներուն մէջ այնպիսի դէպքերու ականատես եղանք որոնք Յիսուսի այս վարդապետութիւնը յաճախ մեր միտքը բերին։ Ոչ միայն անհասներ, մեծ ու փոքր, այլ և ամբողջ ազգեր սաստիկ սարսեցան և ինչ ինչ չըջանակներու մէջ առաջին տեղը գրաւողներէ ոմանք ստիպուեցան վերջին տեղը գրաւել և դեռ լմնցած չէ այս գործողութիւնը։ Ոչ ոք կարող է գուշակել թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ վերջը, բայց բոլոր փոփոխութիւններուն մէջ անփոփոխ կը մնայ և պիտի կատարուի այս վարդապետութիւնը, Յիսուսի կողմէ ցուցուած այս մեծ սկզբունքը։

Ազգեր եկած, ծաղկած ու գացած են՝ հազիւ երեք հետք մը թողլով իրենց ետեւէն։ Բայց անոնց զօրութեան ու վառքին բարձրութեան մէջ իսկ արդարութեան ոյժերուն գործողութիւնն հասկցողներ կարող եղան անոնց քայքայման նշանները տեսնել և վերահաս անկումը մարգարէանալ։ Այսքանն հիմա ալ կարելի է։ Կատարելապէս դիտելով թէ այսօր տուժնակարգ դիրքի մէջ գտնուող ազգ մը դատապարտուած է ուշ կամ չուտ անհետանալ, եթէ ազգային կեանքին բուն հիմերը ճշմարտութեան ու արդարութեան վէմին վրայ ամուր հաստատուած չըլլան։ Նոյնը ճշմարիտ է հարկաւ անհատներու նկատմամբ։ Միւս կողմէ, անոնք որ օրըստօրէ իրենց ընթացքը կը համաձայնեցնեն արդարութեան ու ճշմարտութեան պահանջներուն՝ իրենց առջև բաց կը գտնեն յառաջդիմութեան անվերջ ասպարէզ մը, և այսպէս վերջինները կ'ըլլան առաջին։

Այլսարհ համայն ամենախորին հեռաքրքրութեամբ դիտեց վերջին քանի մը շաբաթներու յոյժ անակնկալ փոփոխութիւնները։ Մանաւանդ Պուլկարիոյ բախտին յեղաշրջումը և Օսմ. զօրաց կողմէ Լատինի վերադարձումը մեծ անակնկալներ եղան և առիթ տուին ան-

թիւ ենթադրութիւններու թէ ի՞նչ կրնայ ըլլալ այս ամէնուն վախճանը։

Արդ, մէկդի թողնով այս դէպքերուն քաղաքական կողմը, կրնանք մատնանիչ ընել երկու պարզ դասեր զորս անոնք կը յիշեցնեն հոգեւոր աշխարհի մէջ։ Դէպքերն ի՞նչպէս ալ վճռուին, այս դասերը ճշմարիտ ու կարեւոր կը մնան յաւիտենապէս։

Առաջինը սա է թէ, երբ նկարագրի պայքարի մէջ կը պարտուինք, յուսահատուելու չենք։ Յուսահատութեան այս փորձութիւնը շատ անդամ կու գայ ձախողութեան հետ։ Յոյս ունէինք թէ պիտի յաղթէինք մեզ գիւրաւ պաշարող մեղքերուն, պիտի ազատէինք հին ունակութիւններէն որոնց դէմ կը կսուէինք վաղուց հետէ, և պիտի հաննէինք հոն ուր պիտի դերձ ըլլայինք պայքարէ և հզօր մարդու մը պէս ուրախութեամբ պիտի վազէինք մեր ասպարէզին մնացեալ ընթացքը։ Վհատեցուցիչ է արդարեւ կրկին ու կրկին ձախողի միեւնոյն հին փորձութիւններուն պատճառով և տեսնել թէ ըստ երեւութին աւելի մօտ չենք յաղթութեան քան և թերեւս իսկ որքան էինք ամբաներ կամ մինչև անգամ տարիներ առաջ։ Եթէ վստաութեան թոյլ արուելի եղանակն, եւքը անկասկած պիտի ըլլայ դարձեալ պարտութիւն և աւելի ծանր։ Նկարագրի պայքարի մէջ, ինչպէս հայրենիքի և երկրի պաշտպանութեան համար մղուած կռուի մէջ, իմաստուն միակ ընթացքն է յարատեւել հաւառակ պարտութեան, հախառակ տկարութեան և յուսահատութեան, հաւատալով թէ այս կտուին մէջ, ամենաստորին տեսակէտով իսկ, այս է միակ ապահով ընթացքը ցորչափ կեանքը տեսէ։ Բրիտանական զօրաց դէմ Նախուէնի գանդատը սա էր թէ անոնք երբեք պարտութիւն չէին ընդունել, այլ կը շարունակէին պատերազմիլ իբրեւ թէ յաղթական են։ Այս ողւով պայքարելու ենք մինք պարկեշտութիւն, մաքրութիւն, անշահախնդրութիւն, առատաձեռնութիւն և Քրիստոնէական կեանքի բոլոր միւս առաքինութիւնները ձեռք բերելու համար։ Յիշելու ենք ինչ որ Քրիստիանոս Խոնարհութեան Զորին մէջ իր ահաւոր ձախատմարտէն ետեւ ըսաւ Ապողոլիոնի, «Իմ վրաս մի ուրախանար, ով թշնամիս, վստի գի թէ եւ ինչամ պիտի ելլեմ նորէն»։ Այս է դասը այն

ամենուրեք համար որ վհատած կամ յուսահատած են և երբեմն կը մտածեն թէ այլեւս անօգուտ է վերստին փորձել. դաս մը յոյսի և խրախոյսի որ նոր ոյժ կը բերէ իր հետ: Թերեւս վերջին էք այսօր, բայց կրնաք առաջին ըլլալ վաղը:

Երկրորդ դասը սա է թէ ապահով չէ ձեր ձիրքերով կամ տաղանդներով պարծիլ առանց նախ վստահ ըլլալու թէ կարող պիտի ըլլաք պահել զանոնք: Համեմատութիւն և խոնարհութիւն Քրիստոնէական նկարագրի էութիւնը կը կազմեն: Այնպիսիներ որ կը յաւակնին թէ կատարեալ են իրենք և համարձակ կը յայտարարեն թէ ոչ ևս պիտի մեղանչեն կամ մինչև անգամ սխալին՝ այդ նոյն յայտարարութիւններով կ'աղագոստեն թէ ի վիճակի չեն այդ առաքելութիւնները պահելու, մինչև իսկ եթէ ունենային զանոնք: Այս ընթացքը աղէտով և կործանումով կը վերջանայ: Ոմանք կ'ընդունն աղօթքն ու երկրպագութիւնը: Իրենց սիրտերը կը լեցուն աշխարհով, ու անոր ցանկութիւններով ու հաճոյքներով: Բայց կը կարծեն թէ յետոյ կրնան ծերութեան մէջ, կամ հիւանդութեան ժամանակ կամ երբ իրենց աշխարհային արդի փափաքներուն հասնին, վերսկսիլ իրենց բարեպաշտական նախկին սովորութիւնները: Սակայն երբ կը փորձեն վերսկսիլ իրենց կեանքի հին ընթացքը, ուխտադրութեամբ Սամուէլի պէս կը աւանդեն թէ իրենց ոյժը դացած է իրենցմէ և թէ ևս ժամանակ մը արտաքինապէս կարող թուին չարունակել իրենց նախկին շարժումները, կեանքը, զօրութիւնը բացակայ կը մնայ, և իրենք շուտով ամօթի և խայտառակութեան կ'ենթարկուին: Հոգեւոր աշխարհի մէջ շատ աւելի դժուար է միանգամ կորստած երկիր մը վերադարձել քան պահպանել զայն մինչ մեր իշխանութեան տակ է:

Կեանքի հետաքրքրաշարժ իրողութիւններէն մին է թէ երբեմն մարդիկ որ շատ տարիներ լաւ նկարագրի մը ցուցադրած են՝ ցաւալի կերպով կը սայթաքին իրենց յիմներորդ տարին լրացնելէ ետեւ: Թերեւս պատճառը սա է որ կը մտածեն թէ փորձութեան կրակները տկարացած են և թէ ա'լ ապահով է տեղի տալ այնպիսի խորհուրդներու և գործերու որոնցմէ խնամով խոյս կը տրուէր առաջ: Ինչ ալ

ըլլայ պատճառը, այս վիճակը ուշադրաւ լուսաբանութիւն է մեր Փրկչին վորդապետութեան: Ան որ երկամարդութեան փոթորիկն ու փորձութիւններուն և աշխոյժ դործունէութեան կատարի պայքարներուն մէջ առաջին էր՝ կրնայ յետին տարիներու մէջ թուանալ, յետադիմել և վերջին ըլլալ գեղատառար:

Հայ ազգը առաջինն եղաւ Քրիստոնէութիւնը իրրեւ ազդային կրօն ընդունող: Այս քայլն առնողները կարող չէին նախատեսել աւելորդ բոլոր հետեւանքները: Սակայն մենք կը հաւատանք թէ, նոյն իսկ եթէ գիտնային բոլոր այն հաւածանքները որոնց պիտի ենթարկուէր ազգը իր Քրիստոնէական հաւատքին համար, ուրիշ ընթացքի պիտի չհետեւէին, վասնզի պիտի տեսնէին նաեւ, ինչպէս անտարակոյս տեսան հաւատով, թէ այս նոր Աստուածային կրօնը միակ կարելի միջոցն էր ազգային կեանքը մաքրելու և պահպանելու: Եւ եթէ Քրիստոնէութիւնը, զայն առաջին անգամ ընդունողներուն հետ, Հայաստան մուծանող մեծ մարդիկը ողջ և մեղի հետ ըլլային այսօր, կը հաւատանք թէ իրենց միակ փափաքը սա պիտի ըլլար որ Հայաստան, Քրիստոնէութիւնն ընդունող իրրեւ առաջին ազգ, ազգերու մէջ առաջին հանդիսանար նաեւ իրրեւ տէր ու արտայայտիչ անոնց դաւանած կրօնին հոգեւոր մեծ սկզբունքներուն ու զօրութիւններուն: Անոնց տեսակէտով, և միթէ ճշմարիտ չէ՞ այն, ամենաճշմարիտ հայրենասէր ան պիտի ըլլար որ Քրիստոսի վարդապետութիւնները և հոգին ամենէն աւելի ի յայտ կը բերէ իր անձնական կեանքով և ուրիշներու համար և ուրիշներու հետ իր աշխատութեամբ: Այս է Աւետ. շարժման յայտնի նպատակը, և բոլոր Աւետ. Հայոց վրայ կը ծանրանայ փառաւոր պատասխանատուութիւնը ազգին ա'յս կերպով ծառայելու, որմէ աւելի բարձր և աւելի նուիրականը չկրնար ըլլալ: Աւետարանականներն իրրեւ թոյլ կամ տկար հայրենասէրներ ամբաստանուած են երբեմն: Սակայն պարզ իրողութիւնը սա է թէ այս ամբաստանութիւնն ընդունող հոգեւոր աշխարհի մէջ չեն սպրիւր, և հետեւապէս զլիսովին անկարող են հոգեւոր բաներու արժէքն ըմբռնել: Եթէ միայն բացուէին անոնց աչքերը որ տեսնեն և սիրտերը որ զգան, և կարող ըլլային անձնական հա-

մակրալի յարաբերութեան մտնել ու գործակցիլ Քրիստոսի հետ, իրենք ալ պիտի խանդավառուէին ազգը աշխարհի ճշմարտապէս հոգեւոր ոյժերուն մէջ առաջնակարգ հանդիսացնելու նախանձով: Հայաստան, որ առաջինն եղաւ Քրիստոնէութիւնն բնդունելու մէջ, առաջինն ըլլալու է միշտ հոգակելու և պանծացնելու համար ճշմարտապէս հոգեւոր Քրիստոնէութեան մը գործութիւնն ու գեղեցիկութիւնը:

Ամբողջութեամբ Ապոստոլ միայն մէկ ապաւէն կայ ամէնուն համար, անհատներու թէ ազգերու, առաջինն ըլլան թէ վերջին, և այն է սիրով հնազանդիլ Անոր որ իր անձովը լրումն է ամենայնի, Ալֆա և Օմէգա, Առաջինը և վերջինը:

ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՉԱՐ ԲԱՆԵՐՈՒՆ ՊԱՏՃԱՌԸ ԵՒ ԴԵՂԹԱՓԸ

ՎԵՐ. Յ. Ա. ԶԷՃԻՋԵԱՆ

«Այ մեղք մի՛ գործեք, որ ալ աւելի չառ բան մը չստանաի Քեզի»: Յովհ. Ե. 14:

Բեթհեղզայի սրահներէն մէկուն մէջ «ինչ կ'ած պառկած էր» մարդ մը՝ որուն «չար բան մը» պատահեց էր երեսունութը տարի առաջ: «Հիւսնդութիւն մը ունէր», որ հաւանաբար մասնակի անդամալուծութիւն էր: Ամէն դարման ապարդիւն եղեր էր: Եւ եղիլի մարդը կը թուի թէ արդէն կորուսեր էր ապաքինման ամէն յոյս՝ երբ Յիսուս «տեսաւ զանկիւս» և ըսաւ անոր, «Ելի՛ր, մահիճդ առ ու քալէ՛:» Եւ ահա այն տաժանելի հիւսնդութիւնը, որ մտայ ստուեր մը ձգեր էր անոր կեանքին մեծագոյն մասին վրայ, անմիջապէս անհետացաւ: Սակայն գործադուլ թփելը չի լքեց իր հիւսնդը: Փնտուեց զայն, և երբ անոր տաճարին մէջ հանդիպեցաւ, աղաբար և միանգամայն փրկարար պատգամ մը ունէր անոր համար: Ըսաւ անոր, «Այ մեղք մի գործեք որ ալ աւելի չար բան մը չպատահի ձեզի»: Տաբաղաղ կաթուածահարը հաղիւ ազատեր էր մէկ չար բանէ մը և ահա ուրիշ և յոռեգոյն չար բանի մը հեռանկարը կը ցցուի անոր առջեւ: Եւ Յիսուս երկրորդ անգամ կը մօտենայ իր

բժշկած հիւսնդին ոչ թէ ապագայ նորանոր դժբաղդութեանց մղձաւանջով զանկիւս ահաբեկելու, այլ ամէն չար բաներու աղետարեք ազդեցութիւնէն կատարեալ ազատում չնորհելու համար:

Եւ Յիսուսի այս պատգամը այժմէութիւն ունի ամէն դարու մարդոց համար: Ամէն մարդ ինքզինք կը գտնէ աշխարհի մը մէջ ուր չար բաներ կը վխտան: Բարի Արարիչի մը աշխարհին մէջ ինչո՞ւ և ի՞նչպէս մուտ կը գործեն չար բաներ: Տիեզերքին ամենամեծ առեղծուածն է այս, զոր ոչ ոք կրնայ լուծել: Բայց Քրիստոս եկաւ և լոյս սփռեց մեր մարդկային կեանքին յատուկ այս մտայն հարցին վրայ: Չար բաներու միջին ստուերին տակ պարող բաղմաշարժար մարդկութեան համար փրկուէտ պատգամ մը ունի Փրկիչը: Արդարեւ չարին գոյութեան միջոցաւ առեղծուածը հայեցողապէս կը մնայ անլոյծ, բայց Քրիստոսի անձէն արձակուած լուսամասնակ ճառագայթներ այն աստիճան կը լուսաւորեն մեր կեանքին մութ կողմերը որ կարելի կ'ըլլայ մեզի Աստուծոյ բարութեան և սիրոյն վրայ անյողգողգ վստահութեամբ՝ «համբերութիւնով վազել մեր առջեւը դրուած ասպարէզի ընթացքը»: Բնաբանին մէջ երկու լուսաշող յայտնութիւններ կան: Յիսուս նախ որոշակի մատնանիշ կ'ընէ չար բաներուն սկզբնապատճառը, և դարձեալ կը ներկայացնէ չար բաներուն միակ դեղթափը:

1. Չար բաներուն սրահները: Մարդկային կեանքին թշուառութեանց պատճառը բնաբանին մէջ «մեղք» բառով կ'որակուի: Բեթհեղզայի անդամալուծին դժբաղդութիւնը Յիսուս ակներեւաբար կը վերադրէ անցելոյն մէջ ահոր գործած մէկ մեղքին: Չար բան մը պատահեց էր, վասն զի անգամ մը մեղք գործեց էր, և եթէ վերստին մեղանէր ան, չարագոյն բաներու խուժումը պիտի հրաւիրէր իր վրայ: Յիսուս յայտնապէս կ'ուսուցանէ թէ մարդկային թշուառութեան և մարդկային մեղքին միջեւ սերտ առնչութիւն մը գոյութիւն ունի: Մէկը միւսին պատճառն է: Եթէ մեղք մտած չըլլար աշխարհի մէջ, թշուառութիւն գոյութիւն չէր ունենար: Եւ անոնք որ կը չահագրգուռին իրենց անձին և իրենց ընկեր արարածներուն թշուառութեան հարցովը, և կը

բաղձան բարեխառն անհատական և ընկերական կեանքի արդի անդոնացուցիչ պայմանները՝ պէտք է նախ կարենան ուղիղ ախտաճանաչում ընել և մարդկային ցաւաւուն բուն սկզբնապատճառին վրայ դնել իրենց մատը։ Բատիում կոչուած նորագիւտ տարրին գաղտնիքն միոյն համար կը պատմուի թէ անգամ մը այդ նիւթէն ամենախոքը քանակութեամբ ծրարած՝ իր բաձկոնակի գորգանը զետեղած էր, երբ իրագրել եղաւ թէ խոր վէրք մը կը բացուէր իր կուրծքին վրայ։ Գիտունը իսկոյն եզրակացուց թէ իր գրպանած առարկայէն արձակուած անտեսանելի ճառագայթներ պէտք է պատճառ եղած ըլլան իր մարմնոյն վիրաւորման։ Փութով գրպանէն դուրս հանեց բաւական ծրարիկը, և կրկնապատուէր իր զգուշութիւնները անոր գործածութեան մասին։ Մարդկութեան խոցերը դարմանելու համար անհրաժեշտ է նախ ճշգրտել անոնց պատճառը և զայն անհետացնել։ Արդ, մեր բնաբանը կ'ուսուցանէ թէ մարդկութեան կուրծքին վրայ բացուած ժահտեսիլ վէրքեր մեղքի արդիւնք են։ Յայտնի կամ թաքուն մեղքեր, գիտութեամբ կամ անգիտութեամբ գործուած՝ անհատներու կամ համայնքներու կողմէ, պատճառը կ'ըլլան այն ախտացեալ վիճակին որուն մէջ կը գտնուի մարդկութիւնը այսօր։ Այս է Աւետարանին բացատրութիւնը։ «Մէկ մարդէ մը մեղքը աշխարհ մտաւ և ան մեղքէն մահը»։ Մեղքը աշխարհ մտած է, և ամէն օր կը մտնէ՝ բանաւոր էակներու ազատ կամքին յոսի կիրարկումին պատճառով, և անոր ետեւէն ֆիզիքական և բարոյական թշուառութեան սարսափները մուտ կը գործեն մեր կեանքին մէջ։

Այսօր կան ինքնակոչ արդիականներ ոմանք որ անընդունելի երեւոյթներն Սր. Գրական այս բացատրութիւնը և կը համարին թէ «մեղք» կոչուած բանը խաւարամիտ պաշտօնողականներու համար միայն գոյութիւն ունի։ Արդ, եթէ կարգ մը անձեր նախապաշարուած են «մեղք» բառին դէմ, դժուար չէ անոր սեղ ուրիշ բառ մը գործածել, բայց առարկուած բառին նշանակած ահաւոր իրականութիւնը կարելի չէ ուրանալ։ Յովհաննէս Առաքեալ մեղքին մէկ գործնական սահմանը կուտայ երբ կ'ըսէ, «Մեղքը անօրէնութիւն է»։ Եւ ո՞վ

կրնայ ժխտել «անօրէնութեան» գոյութիւնը աշխարհի մէջ։ Իրողութիւն է թէ մարդիկ յաճախ ներքին ետադրական մղումէ մը վարուած կ'ըմբոստանան Բնութեան, ընկերութեան և կամ իրենց անձին յատուկ օրէնքներու դէմ։ Եւ գոյութիւն ունեցող բոլոր օրէնքներուն մէջ կարեւորագոյնն է ան որ կ'երաշխաւորէ տիեզերքին բանաւոր բնակիչներուն անհատական և ընկերական զարգացումը։ Եւ այդ օրէնքը մեզի յայտնուած է իբր սիրոյ օրէնքը։ Այս օրէնքին համեմատ մարդ պէտք է սիրէ զԱստուած իր բոլոր անձովը, և իր ընկերը իր անձին պէս։ Երբ անհատ մը կ'ապստամբի այս օրէնքին դէմ, ամէնէն մահացու անօրէնութիւնը կը գործէ, և կը թշուառացնէ ոչ միայն իր անձը այլ նաեւ մեծ կամ փոքր աստիճանով մը այն աշխարհն ալ որուն մէջ կ'ապրի։ Ապացոյցի կարօտ չէ այս իրողութիւնը։ Աշխարհի շատ կողմերը այսօր մարդիկ դժոխանման կացութեան մը մատնուած են, վասն զի անհատներ և ազգեր ոտնակոխ ըրած են սիրոյ օրէնքը, և կ'ապրին ետամուլական հակամիտութեանց համաձայն։ Մարդկային թշուառութեան պատճառները լրջօրէն ուսումնասիրող ամէն ոք պիտի համոզուի թէ ամէն արտաքին չարիք կը բղխի ներքին չար բանէ մը, և մարդոց ֆիզիքական միջավայրին մէջ նշմարուած ամէն չար բան ուղղակի կամ անուղղակի արդիւնք է ներկային կամ անցեալ ժամանակի մը մէջ գործուած օրինազանցութեան մը։

2. Չար բաներուն դեղքալիւր։ Աշխարհի բոլոր չար բաներուն կատարեալ անհետացումը տեղի կրնայ ունենալ միայն այն տաւն երբ արդի երկինքը և երկիրը անցնին, և նոր երկինք մը և նոր երկիր մը գրաւեն անոնց տեղը։ Այսու հանգիստ, յիշենք թէ Յիսուս Քրիստոս ներկայ ժամանակի մարդոց յանձնարարած է ապրելակիրաւ մը որ պիտի կարողացնէ զանոնք աշխարհի թշուառութիւններէն անձնապէս դերձ մնալ և միեւնոյն աստիճանով զեցնել իրենց միջավայրին յատուկ չար բաներուն քանակը և անոնց աղետաբեր ազդեցութիւնը։ Ան կ'ըսէ ամէն մարդու, «Ալ մեղք մի գործեր»։ Եթէ այս յորդորին անսանձ, չար բաները իրենց գոյութիւնը չարունակելով հանդերձ մեր շուրջը՝ մեր հոգիին վնասելու կամ

մեր անձնական զարգացումը ունէ կերպով կառնեցնելու անկարող պիտի ըլլան: Երբ կը դադրինք անօրէնութիւն գործելէ, «ալ աւելի չար բան չի պատահիր»: Եւ եթէ մարդիկ ամէն տեղ հրաժարին եռասիրական միասնութեան տեղի տալէ, և գործադրեն սիրոյ օրէնքը, բազմաթիւ չարիքներ պիտի անհետանան մարդկային կեանքին մէջէն: Երբ մարդիկ սիրեն զԱստուած իբրեւ իրենց երկնաւոր Հայրը, և իրենց ընկերը՝ իբրեւ իրենց եղբայրը, այն ատեն անձնասիրութեան, նախանձի և ատելութեան արդիւնք եղող ընդոր չար բաները արմատախիլ բնաջինջ պիտի ըլլան, և Բնութեան ու Աստուածային նախախնամական կարգադրութեանց մէջ նշմարուած ուրիշ «չար բաներու» հանդէպ եւս մարդիկ կարող պիտի ըլլան համբերող ըլլալ, վասն զի անոնք պիտի նկատուին ամենիմաստ և ամենաբարի Հօր մը նոյնութիւնները իր զաւակաց ճշմարիտ զարգացման համար կիրարկուած:

Բայց կարելի՞ է զմարդ զաղրեցնել մեղանչելէ: Այս է կենսական հարցը: Մանաւանդ, կարելի՞ է հրաժարեցնել զայն անօրէնութենէ պարզապէս «Ալ մեղք մի գործեր» ըսելով: Ո՛րքան չափեր իրենց ընկեր արարածներէն մէկին կամ միւսին կարգացեր են այդ յորդորը, բայց ի դուրս: Սակայն յիշենք թէ ով է Ան որ կ'ըսէ, «Մեղք մի գործեր»: Մեր ազգարար մէկ յորդորը ուղղուած մեր անձին կամ մեր ընկերներուն՝ կրնայ մնալ անազգեցիկ, բայց երբ Յիսուս կը խօսի, Անոր խօսքերը ապարդիւն չեն կրնար ըլլալ: Խօսքը այնքան ազգեցիկ է որքան խօսողը հօգ: Յիսուս արդէն ապացոյց տուեր էր թէ իր խօսքերը «հոգի ու կեանք» են, երբ խօսքով հրամայեր էր և հիւանդը մահիճն առեր ու քալեր էր: Եւ Ան որ անդամալոյծը իր մեղքին ֆիզիքական հետեւանքներէն ազատեր էր, չէր լքեր զայն: Յիսուս և այդ թշուառը, յաւիտենական սիրոյ կապով մը միացած էին իրարու հետ: Բժիշկը կը հետապնդէ իր նորարոյթ հիւանդը՝ անոր հոգեոյն փրկութիւնը ապահովելու համար: Ինչպէս որ Անոր օրհնեալ անձնաւորութենէն բղխող զօրութիւնը կարող և զեր էր անդամալոյծը ռաք հանել, նոյնպէս ալ նոյն փառաւոր ակէն արձակուած հոգեկան ոյժեր պիտի կարողացնէին նորարոյթ հիւանդը

յաղթել մեղքին՝ պայմանով որ ան շարունակէր Յիսուսի հնազանդիլ:

Մենք ալ այսօր կարօտ ենք Յիսուսի ազգարարական և յորդորական նոյն փրկարար խօսքին: Դիւրաւ պաշարող մեղքը մեր քովն է: Եւ ուստի հարկ է որ Փրկիչը մեր մօտը գտնուի և յաւիտենական կենաց խօսքերը խօսի մեզի: «Ալ մեղք մի գործեր» ըսաւ Յիսուս Բեթհեզդայի հիւանդին, և իր այդ Աստուածային խօսքովը անկարելի կ'ընէր անոր մեղանչելը: Այս է Յիսուսի մեթոտը. Ան կը մօտենայ մեղաւորին և իր անձնական սուրբ ներկայութեամբ՝ սրբացուցիչ միջնորդող մը կը ստեղծէ անոր չորջուր: Եւ ամէն անոնք որ կը վայելեն Անոր ներկայութիւնը, անկարելի պիտի գտնեն մեղաց տիրապետութեան տակ մնալ: Մեղքին ոյժը կը չէղքանայ և անոր գործած թշուառութիւնը կ'անհետանայ երբ մարդ ինքզինք կ'ենթարկէ Յիսուսի անձէն արձակուած հոգեւոր ազգեցութիւններուն:

Խուզարկիչ արշաւախումբին նաւը, որ ձմերկելու համար երկրիս սառուցեալ սահմաններուն մէջ գտնուող նաւակայք մը ապաստանած է, չկրնար մեկնիլ անկէ մինչև որ ամբողջ արեւը ազատ չարձակէ զայն իր սառնեղէն կապանքներէն: Մեր աշխարհի բարոյական օղը սառեցուցիչ է: Եւ ամէնքս ալ իրեն հակամէտ ենք զմեզ չըջապատող տեսանելի բաներուն կառչելու և եռասիրութեան սահմանափակ կեանքով տարկուելու: Բայց մեզմէ ամէն մէկուն առջև կը տարածուի յաւիտենական կենաց լայնածաւալ ովիկանոսը: Եւ երբ թոյլ կու տանք որ Յիսուս Քրիստոս, մեր հոգեոյն արեւը, այցելէ մեզի իր կենսապարզ և ճառագայթներովը, այն ատեն մեր հոգին ճառագայթներովը, այն ատեն մեր հոգին սառը պիտի հալի, և կարելի պիտի ըլլայ մեզ զերծանիլ եռասիրական կեանքի ամէն կաշկանդումներէն, և յառաջ ընթանալ զէպ ի հոգեկան զարգացման և սիրալիր ճառագայթական ընդարձակածաւալ ասպարէզներ: Երանի՛ ա՛նոնց որ կը սպասեն ամէնօրնեակ Փրկչին այս շնորհալի այցելութեան:

ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

Մ Ե Ղ Ե Գ Թ Ն

Ա: Կ. ԿԻՒԼՊԵՆԿԵԱՆ

Դեղդեղն աղու սոխակին, —
Երբ ան՝ արքշյու հուռ սիրով,
Դարնան այգուն ցողագին
Կ'երգեր խանդոս յոյգերով...

Կարիսն անուշ վրձակին, —
Երբ պարզումն կը սահեր
Անստին մեջ մըքագին՝
Իրեւ հուրի յաւաներ...

Մրնունցն հեղիկ ծովակին, —
Երբ՝ հաւրարեր իր ասիեր
Ամեն առտու գովագին,
Ու կես օրին մըքայիեր...

Շունջը բարեղ գեղիւղին, —
Երբոր՝ փարած վարդերուն՝
Կը փայտայեր մունց, լլոխն,
Անունց քերթերը քրքումն...

Այս մրնունցներուն ամեն, —
Ջրաւոր, անմոլ, հոգեգրաւ,
Բաղդրանքաւ, կը կազնեն
Դիւքից խրեքերդ մը, իրաւ,

Վրսեմ խրեքերդ, բայց, աւա՛ղ,
Չի շտախ այն շարունակ,
Եւ ան՝ որքան Ե կը շաղ
Չայնիդ քով ջի՛նց, ներդաշնա՛կ...

Տըխար գանգի՛ւնը միայն
Բու պրեղիդ հոգեյոյդ՝
Որ անխոխումն Ե հաւանց
Դաշնակառքեանց չքա՛ղ կոյս...

Չա՛յնդ անխոխումն Ե, հոգեա՛կ,
Դաշնակառքեանց անկրնան,
Չա՛յնդ, մեղեդին Ե միա՛կ
Մրնունցներու միացման...

Թող շեշտերն այդ անուշիկ
Մեղեդիին մեղեդորեն
Դառն պատմաւի մեջ՝ յուշիկ
Սիրող հոգիս օրորեն...

→→→→→

ԿԻՆԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀԱՅ ԿԻՆԵՐ

Ե. ՔԱՍՈՒՆԻ

(Շար. քիւ 17 եւ 18-ն)

Գ.

4. Օրինակելի մայր մը: — Հինգերորդ դարու Հայ կանայք մեծ գովութեամբ կը յիշատակուին Եղիշէի Ոսկեմատանին մէջ, և արդարապէս: Այդ յոյժ գովելի տիկիներէն մէկուն վրայով քանի մը մանրամասնութիւններ կ'աւանդէ մեզի Ղալար Փարպեցին: Այս առաջինի տիկինը, որուն անունն էր Չոլիկ, դուստրն էր Արծրունեաց Տան, և իր մանկութեանը ուսում և կրթութիւն ստացած՝ Արարհամ երէց անուն շատ գիտուն ու լուսամիտ անձէ մը: Տղէտ ու մոլեռանդ կղերներ, որ ինչպէս ամէն ժամանակ՝ այն ատեն ալ բաղմոթիւ էին, շատ նախատինք ըրին Արարհամ երէցին ու մինչև անգամ հալածանք յարուցին անոր դէմ, ըսելով թէ ներելի և արժան չէ կնիւն մը, թէ ան մեծ նախարարի մը դուստր ըլլայ, միտքը կրթել ու լուսաւորել: Բայց յիշալը հաստատամտութեամբ դիմադրեց անոնց, և իր ժամանակին ամենաբարձր չափանիշին համեմատ կրթեց ու դաստիարակեց ազնուազարմ օրիորդն ու անոր Աղան անուն եղբայրը:

Չոլիկ ապա ամուսնացաւ Մամիկոնեան տոհմէն Մեծն Վարդանի եղբոր, Հմայեակի, հետ, և իրեն բարեկիրթ ու ընտիր դաստիարակութեան տէր տիկին մը շատ երջանիկ ու բարեբախտ կ'ընէր իր ամուսինը: Աւա՛ղ որ խիտ ալեկոծեալ ու տագնապալից օրերու պատահած ըլլալով՝ չկրցան երկար առեն վաշելի իրենց ընտանեկան երջանկութիւնը: Պարսիկք կը ստիպէին Հայերը՝ թողուլ Բրիտանոնեութիւնը և ընդունիլ կառապատութիւնը: Ազգին մէկ մասը վերջապէս համակերպեցաւ ասոր, բայց զխառը մեծամասնութիւնը մերժեց այդ առաջարկը: Հեռեւանքն եղաւ Յ. Տ. 451-ի կրօնական մեծ պատերազմը, յորում հազարաւոր ընտիր ընտիր անձինք զոհ գացին: Անկէ երկու տարի ետքը Տայոց նահանգին մէջ Պարսից դէմ ուրիշ կռիւի մը միջոցին նահատակուեցաւ երիտասարդ ու կարիճ

Հմայեալն ալ : Կրնաք ուրեմն երեւակայել թշուառ Զուիկի կսկիծն ու ցաւը : Բայց օ՛չ թէ միայն այսչափ ըլլար : Ապիրատն Վասակ Սիւնի, Պարսից կողմէն Հայոց վրայ կարգուած մարդ-պանը, կերպով մը ձեռք անցուց նահա-տակեալ Հմայեալի երեք մատաղատի որդիքը և զրկեց Յազկերտ արքային որ անոնք մեռ-ցուին և կամ աւելի գէշը՝ Մաղդեղանց կրօնին մէջ մեծցուին : Սակայն Աստուած, որ ամէնէն յուսահատական վայրկեաններուն փրկութեան միջոց մը կը յարուցանէ, հոս ալ հասաւ թշուառներուն օգնութեան : Վրաց (Գու-գարաց) բզէշխը Աշուշա, որ Զուիկի քեռայրն էր, այդ միջոցին Պարսից արքունիքը կը գրա-նուէր, և հազիւ թէ տեսաւ իրեն աղգական այդ մատաղատի աղոց բերուին, անմիջապէս զործի սկսաւ : Շատ աղաչանք ու պաղատանք, շատ պարզեւներ ու կաշառք, աւելի շատ ալ խոտուումներ չոայլելով՝ յաջողեցաւ վերջապէս հաւանեցնել Պարսից աւագանին, որպէս զի Յազկերտի քով բարեխօսութիւն ընեն մա-նուկներուն համար : Անոնք ալ արքան համո-զեցին՝ աղաքը Աշուշային շնորհելու :

Աշուշա առաւ մանուկները և իրեն հետ Գուգարք տարաւ : Հոն բերել տուաւ Զուիկն ու Ազանն ալ շատ մը վտանգներու մէջէն և այսպէս խեղձ մայրիկն իր զաւակներուն հետ միացուց : Զուիկ խելոյն ձեռնարկեց իր զաւա-կաց դաստիարակութեան : Կարծեմ՝ չհանկան կ'ըլլայ ուղղակի լսել ինչ որ այս մասին կը պատմէ Ղազար Փարպեցին, որ այս մանուկ-ներուն հետ միասին դաստիարակուած էր և որ ետքէն յիշեալ գէպերուն իր ժամանակի եղելութեանց պատմութիւնը գրեց. — «Նւ Սուրբ Վարդանի հետ նահատակուածներուն զեռ ևս աղայ հասակի մէջ (որք) մնացած սրբիները, որ նոյն Մամիկոնէից տոհմէն էին, կամ որ Կամսարականաց տոհմէն և կամ ուրիշ ցեղերէն, նահատակուած և կամ (ար-քունի) զուռը բանտարկուած մարդոց կիները՝ հակառակ որ իրենք ալ նեղութեան մէջ էին, կ'առաջանէին եւ բազում հսկողութեամբ ու սուգանէր կուսային ու կը խրատէին, ոչ իբրեւ անիոյթ ու անպիտան կիներ, այլ իբրեւ քաջ մարդիկ՝ ասպազային մետաղներուն օգուտ բե-րելիք հրահանգները շեղարար կը հոգային ու կը մատակարարէին : Եւ մանաւանդ Սուրբ Վար-

դանի եղբայր Հմայեալ Մամիկոնեան նահա-տակին կիներ, որ անուանի կին եղաւ և ամէն ընտիր ու մտաւոր բարեմասնութեանց կող-մանէ Հայաստան աշխարհիս բոլոր կանանց մէջ գերազանց գանուեցաւ, որ իր ուղիները սնոյց ու կրթեց Գուգարաց երկրին մէջ՝ Վրաց Աշուշա խելշխին տունը . . . : Եւ հոն մեծնալով մանուկները և ուսում առնելով՝ յառաջագէմ եղան. որոնք երբ զեռ մանկութեան տարիքին մէջ էին՝ բոլոր տեսնող մասց աջողակ ու զարմանալի կ'երեւնային » (Ղազ. Փարպ. Պատմ. Հայ. աղ. Վեհետիկ 1891, էջ 376—378) : Թէ պատմագիրն այս նկարագրութեան մէջ իրականութիւնը միայն կը պատմէ, այդ դաս-տիարակութեան աղագայ արդիւնքներէն ալ յայտնի է : Իրենց սրբուէր մօր կրթիչ հոգա-ծութեամբ և իրենց մօրեղբօր, Ազան Արծրուն-ւոյ, դաստիարակութեամբ ու խրատներով սնած ու մեծցած այս մանուկները՝ երբ երիւ-տասարդութեան հասակին թեւակոխեցին, ի-րենց նահատակեալ հօր բարեպաշտութեան, քաջասրտութեան ու անձնութեան հետ նաեւ իրենց մօր համբերութիւնը, խոհակա-նութիւնը, հեռատեսութիւնն ու հաստատամը-տութիւնը միացուցած ի հանդէս բերին իրենց նկարագրներուն մէջ, մանաւանդ երիցապօյնը Վահան, որ իր աջնալքութեան, յարատեւու-թեան, հերոսական կորովին ու հաւատարմու-թեան շնորհիւ իր ազգին փրկութեան ու հան-գըստութեան և հայրենեաց շինութեան ու բա-րօրութեան միջոց եղաւ : Արդեօք կը սխալի՞ պատմագիրը՝ երբ այս բոլոր լուսավառ ար-դիւնքները կը վերագրէ անոր մօր, Զուիկի, բարեխնամ կրթութեան ու դաստիարակու-թեան : Դարեր ու անուններ փոխուած են, բայց պարագայք ու թշնամիք նոյն են մնա-ցած : Երբ տառապեալ սիրաւ մերթ ընդ մերթ կը տենչայ աւելի լաւ օրերու գալտեան, չէ՞ որ այդ տենչանքի իրագործումն ալ Զուիկի պէս մայրերու գոյութենէն կախում ունի :

(Շարունակելի)

ՏՂԱՅՈՑ ԷԶՐ

ԿԱՂ ԻՉԻԱՆԻԿԸ

Ե Ի

Ի Բ Թ Թ Զ Ո Ղ Լ Օ Գ Ի Կ Ը

Առաջ մը դեռասիներու եւ սարեցներու հաւես

Հեղինակ՝

Թարգմանիչ՝

ՄԻՍԻՍ ՄԻԻԼԸՔ ՔՐԷՅՔ

Գ Ր Ի Զ - Ք Ն Ա Ր

2.

«Ի՞նչ եղած է անոր,» հարցուց Իշխանիկը նորէն:

«Մեռած է,» պատասխանեց Կալաղակը կաշտով մը:

Ոչ, ա՛լ անոր դէմ զայրանալէ բնաւ օգուտ մը չկար: Ընդհակառակը Իշխանիկը գրեթէ կը ցաւէր անոր վրայ, մանաւանդ որ ան աջնչափ հանդարտ կ'երեւար՝ հանգչած իր բոլոր հոգերէն: Ու ա՛յս էր մեռնիլ՝ այսպէս թաղաւորներէն իսկ կը մեռնին:

«Ի՛նչ, ժողովուրդը կ'ըսէ թէ ան հակառակ իր բոլոր մեծափառութեան հանդարտ կեանք մը չունէր: Պերեւս ուրախ իսկ է որ կեանքը վերջացած է. երթայ բարով Նորին Վեհափառութիւնը:»

Տիկին Կալաղակը իր զուարթ կտուցին ու՛րիշ մէկ հարուածով զոցեց՝ կղմինտրին վրայ բացուած դռնակը, և Իշխանիկ Յաւակի իր հօրեղբոր հետ առաջին և վերջին տեսութիւնը վերջացած էր:

Ան իր թուղ-լօղիկին կեդրոնը կը նստէր լուռ ու մտածկոտ:

«Ուրեմն հիմա ի՞նչ ընելու ենք,» ըսաւ Կալաղակը, «Նորին Վեհափառութեան մասին ա՛լ ուրիշ ընելիք չկայ, բայց միայն փառաւոր յուզարկաւորութիւն մը, զոր տեսնելու պիտի երթամ անպատճառ: Բոլոր աշխարհ ալ պիտի փութայ տեսնել: Ան ողջ եղած ատենը բոլոր աշխարհի ուշադրութիւնը իր վրայ կը հրաւիրէր, ու պէտք է նոյնը ըլլայ երբ մեռած է ան.— ճիշդ անգամ մըն ալ: Եւ որովհետեւ ան չկրնար լսել զիս՝ կրնամ ըսել թէ, ամէն բան նկատի առնելով, Նորին Վեհափառութեան մահը ողջութենէն շատ աւելի աղէկ է — միայն թէ կարենանք անոր տեղ մէկը գնել: Շատ

չանցած՝ քաղաքին մէջ մեծ աղմուկ ու վայնասուն պիտի ըլլայ: Ենթադրենք թէ նորէն վեր թնչինք ու այդ բոլորը զիտենք, ապահով վայրէ մը հարկաւ: Այդ շատ զուարճալի պիտի ըլլայ:»

«Ի՞նչ բան զուարճալի պիտի ըլլայ:»

«Յեղափոխութիւն մը:»

Թէ Կալաղակէ մը զատ ուրիշ մէկը զայդ զուարճալի պիտի կոչէ՞ր՝ թէ ոչ, զայդ չեմ գիտեր. բայց այդ ուշադրաւ տեսարան մըն էր անշուշտ:

Երբ մայր-եկեղեցիին զանգակը սկսաւ զոյժը զօղանջել ու սուգի թնդանօթները սկսան նկատիլ՝ բոլոր թաղաւորութեան ժողովուրդին յայտարարելով թէ ա՛լ առանց թաղաւորի մնացած էին, ժողովուրդը խուժը խուժը հաւաքուեցաւ և փողոցի անկիւնները կեցած սկսաւ խօսակցիլ: Երբեմն միմեանք աղաղակ կ'ըլլար, և աղաղակը՝ գոռու-գոչու: Երբ Իշխանիկ Յաւակ, որ օդին վրայ հանդարտաբար կը սաւառնէր, անոնց տարբեր ու հակառակ աղաղակները լսեց՝ անոր այնպէս թուեցաւ թէ բոլոր քաղաքը կտաղած էր իրարու դէմ:

«Կեցցէ՛ թաղաւորը,» «Թաղաւորը մեռաւ, անկցի՛ թաղաւորը,» «Անկցի՛ն թաղն ալ, թաղաւորն ալ,» «Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը,» «Կեցցէ՛ անիշխանութիւնը:»

Ահա այս աղաղակներն էին որ կը բարձրանային դէպ ի թուղ-լօղիկը. ու յետոյ սկսաւ տեսարան մը, և ի՛նչ սոսկալի տեսարան...:

Երբ գուք, աղաքդ, մեծնաք ու չափահաս մարդ կամ կին ըլլաք — թերեւս անկէ առաջ ալ — գիրքերու մէջ պիտի կարդաք ու լսէք ալ թէ ի՛նչ են յեղափոխութիւնները. ջերմապէս պիտի մաղթէի որ ոչ ես, ոչ ալ դուք տեսնէիք յեղափոխութիւն մը: Բայց յեղափոխութիւններ եղած են ու կրնան ալ պատահիլ Տարաշխարհէ զատ ուրիշ երկիրներու մէջ ալ, երբ չար թաղաւորներ իրենց ժողովուրդն ալ չար ընեն, կամ անարդար ազգէ մը հաւաստարարէս չար թաղաւորներ կ'ըլլն, կամ, առանց այս պատճառներէն մէկուն, երբ անհանդարտ երկիր մը որեւէ փոփոխութիւն աւելի աղէկ նկատէ քան անփոփոխ վիճակ մը:

Ես, իմ մասիս, փոփոխութիւններ չեմ սիրեր՝ առանց բաւականաչափ ապահով ըլլալու

թէ անոնք աղէկութեան համար պիտի ծառայեն: Եւ ի՞նչպէս բարիք կրնայ յառաջ գալ բացարձակ չարիքէ — այն սոսկալի չարիքէն որ այդ զիշեր ակզի կ'ունենար Իշխանիկ Յաւակի աչքերուն առջև — զինուորներ հարկաւոր մարդիկ կը զարնէին փողոցներու մէջ, կախազաններ սնկուած էին և զլուխներ կը կարուէին — տուններ կ'այրուէին և կիներ ու մանուկներ կը սպաննուէին — այս բոլորովին վեր է իմ հասկացողութենէս:

Բայց դուք, աղաքս, այս բոլոր բաները պիտի դանդաղ պատմութեան մէջ, և կամաց կամաց դուք ձեզմէ անոնց շխտակն ու սխալը պիտի դատէք, որչափ մէկը կրնայ դատել երբեք:

Իշխանիկ Յաւակ այս բոլորը տեսաւ, և իրերը մէկզմէկու ետեւէ այնչափ շուտ տեղի ունեցան որ՝ ան իր դատելու կարողութիւնը գրեթէ խանդարուած գտաւ:

«Օ՛հ, տուն դառնամ», գոչեց ան վերջապէս արծաթ ականջները վար առնելով և աչքերը դոցելով, «տո՛ւն, տուն դառնամ», որովհետեւ մինչև իսկ իր մեհաւոր աշտարակը իրեն տուն մը կը թուէր հիմա, և անոր լուսթիւնն ու ձանձրալիութիւնը Եղեմ մը, այս բոլորը տեսնելէ ետքը:

«Ուրեմն միտս բարով», ըսաւ կաշաղակը թեւերը բախելով: Թոչունը բոլոր ցորեկ ու բոլոր զիշեր անգաղար չաղակրատած էր, որովհետեւ այդչափ առանէ ի վեր Իշխանիկ Յաւակ կը սաւառնէր քաղաքին վրայ, անօթի ու անքուն, աչքերուն առջև տեղի ունեցող այս սոսկալի բաները դիտելով: «Կարծեմ բաւականաչափ տեսար դաշխարհ...»

«Օ՛հ, այս, այս», գոչեց Իշխանիկը դողալով:

«Այսինքն մինչև յաջորդ անգամը, շատ բարի, Զերդ Արքայական Բարձրութիւն, դուն զիս չես ճանչնար, բայց ես քեզ կը ճանչնամ. կրնայ ըլլալ որ նորէն հանդիպինք իրարու...»

Ան անոր նայեցաւ իր թափանցող աչքերով, որոնք, ամէն բանի անդիլի կողմը տեսնելու չափ սուր էին, և կարծես անոնք թոչունի աչքէ մարդկային աչքի փոխուեցան, ճիշդ իր կնքամայրին աչքերուն, կնքամայրին՝ զոր այդչափ երկար ժամանակէ ի վեր տեսած չէր: Բայց վայրկեան մը ետքը ան թոչուն մը եղաւ ու

կռնիչ մը հանելով թեւերը բացաւ ու թռաւ:

Իշխանիկ Յաւակ տեսաւ մը նուազում ու նեցաւ, որ իր շատ խեղճ, սարսափահար և ուժասպառ մնայէն յառաջ եկաւ, և երբ արթնցաւ՝ ինքզինքը իր սենեակին մէջ գտաւ, մենաւոր ու հանդարտ — արչալոյսը դեռ նոր կը բացուէր ու հորիզոնին վրայէն փայլող լոյսին զեղնադոյն ճառագայթը պատուհանին փեղկերէն ներս կը թափանցէր:

(Շարունակելի)

ՅՕԴՈՒԱԾԱԳԻՐՆԵՐՈՒ

ԲԱԺԻՆ

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՈՐԱԿԸ

ՓՐՈՑ. ՅՈՎԷ. ՊՈՒՃԻԳԱՆԵԱՆ

(Շար. նախորդ թիւին եւ վերջ)

Աստուած իբր անձնաւորեալ էակ չէ թէ միայն իմացական է, այլ ունի զգացում — Սիրտ —: Արիստոտէլ կը մտածէր թէ Աստուած զուտ իմացականութիւն է, չունի զգացում և կամք, որովհետեւ ասոնք կը հոռնաւորեն բացարձակ էակը — կատարեալը: Աս կարգի մտածողներու թիւը հիմա ալ պակաս չէ:

Ասոր դեմ մեր աւարկաբխները.

1. Աստուած զգացում ունի, որովհետեւ գոռ ինացականութիւնը ունի վերացականութիւն մըն է, գիտակցութեան մէկ երեւոյթին յատուծացումը. աս կարգի վերացականութիւններ աստուածացնելը փիլիսոփայութեան յատուկ մեղքերէն մին է:

(Ա) Եթէ Աստուած իմացականութիւն ունի, չիրեար զգացում չունենալ, որովհետեւ ինացականութիւնը հարկաւորապէս կը ծնի զգացումը: Եթէ Աստուած գիտակից է փեղկերին՝ հարկաւորապէս հաճոյք մը կ'զգայ անոր դրութեան: Կան գործընթացին հանդէպ: Եթե Աստուած ինքնագիտակից է՝ հարկաւորապէս կը վայելէ իր անհուն կատարելութիւնը: Մեր էն զորաւոր զգացումները կը ծնին մեր ինքնագիտակցութենէն: Գիտակցութեան մը մէջ թէ և իմացականութիւն և զգացում զանազանեղի են, բայց անբաժանելի տարրեր են կամ յաւելած նոյն գիտակցութեան երկու երեւոյթները: Արիստոտէլ իսկ կը մտածէր թէ աստուածները

էն երանելի կեանքը կ'ապրին. երանութիւն առանց զգացումի՝ ոչինչ կը նշանակէ:

(Բ) Եթէ Աստուած զգացում չունի, մարդէն փոքր և անկատար գոյակ մը կ'ըլլայ, որովհետեւ մարդը աւելի մեծ է իր արտոյլը քան ինստիտուցիոնալը: Իմացականութեան պաշտամունքին (Intellectualism) դարը անցած է և հիմա շատ աւելի շեշտ կը դրուի սրտին քան գլխուն վրայ: Անսիրտ Աստուած մը պաշտող պաշտօնական ինստիտուցիոնալ մը՝ չարժեք չափանիշ:

(Գ) Կրօնական գիտելիքները — կրօնական գիտելիքները հին դարերէ ի վեր զԱստուած որակած է սրտի յատկանիշներով: Գոյը, ուղարկութիւնը, մանաւանդ գոնազործողութիւնը անոր ստորոգած է իբր հիմնական յատկութիւն: Քրիստոնէութիւնը սերը կը նկատէ իբր Աստուծոյ իսկութիւնը (essence), սէր մը՝ որ կ'ուզէ փրկել մարդիկ իր իսկ մարդկութեամբը: Աստուծայայտութեան խորհուրդը Քրիստոնէական արեւմտ գաղափարն է. Աստուծայայտութիւնը Աստուծային սիրոյ արտայայտութիւնն է: Սէրը սոսկ կրաւորական կիրք մը չէ, այլ ներգործական ուժ մը: Սէրը թերութիւն մը չէ այլ մեծութիւն մը՝ որ կը նուիրագործէ, կը վսեմացնէ սիրող էակը: Գոյը պայի Աստուծոյ մեծ է քան Սիւնայի Աստուծոյ:

(Դ) Զգացումի և սիրոյ գէժ մղուած խաչակրութիւնը կը կենայ միայն ընդունումի մը վրայ: Զգացումը ունի իր ստորին և բարձրագոյն խաչերը: Աստուած չունի անսահման ստորին զգացումները որովհետեւ մարմին չունի, բայց ունի բարձրագոյն զգացումները որովհետեւ ինստիտուցիոնալն ունի:

(Ե) Կարելի չէ մեկնել Բնութեան մէջ գրանուած նախաստեղծական կարգադրութիւնները և մարդուն մէջ գրանուած այլափոխական միտք զգացումները առանց ենթադրելու Աստուծային սիրտ մը որուն ճառագայթումներն են ասոնք:

Աստուած անձնաւորեալ էակ մը ըլլալով՝ ունի նաեւ կամք:

Աստուած կամք ունի, որովհետեւ

1. Գոյութիւն ունի: Գոյութիւն կ'ենթադրէ ներգործականութիւն: Հէկէլ լաւ բացատրած է աս կէտը. «Ինչ որ գոյ է՝ ներգործական է և ինչ որ ներգործական է՝ գոյ է»: Եթէ Աստ-

ուած չունի ներգործականութիւն, ուրեմն բացարձակ անշարժութիւն է կամ անհուն դիմաց, զի մը: Բայց քանի որ Աստուած ունի նաեւ իմացականութիւն, ուրեմն կամք ունի բառին բովանդակ աստուծոյն ու իսկական իմաստովը: Կամքը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ գիտելիք գործունէութիւն:

2. Աստուած կամք ունի, որովհետեւ կամքը գիտելիքութեան մէկ անհրաժեշտ բաղադրարարն է: Կամքը թէպէտ զանազանելի է իմացականութեան և զգացումէն բայց լծորդուած է անբաժանելի միութեանը մը: Իմացականութիւնն ու զգացումը հարկաւորապէս կը մղեն կամայ գործունէութեան: Աստուած չկրնար անշարժ մնալ երբ հոռուաւոր էակներ կը ձգնին դէպ ի կասարեւորութիւն: Ան պիտի կարկատէ իր օգնող ձեռքը: Բանավարութիւնն ու սիրտը հարկաւորապէս կը մղեն իտէպի:

3. Եթէ առարկութիւն թէ Աստուած բացարձակ և կասարեւոր ըլլալով՝ սէտք չունի իտէպի որովհետեւ արդէն մարմնացած իտէպն իսկ է՝ կը պատասխանէր թէ Աստուծոյ կամքն ու իտէպը չեն ձգնիր ինքնիշխանացնելու այլ հոռուաւոր էակները կասարեւորութեան: Եթէ առարկութիւն թէ Աստուած ինչո՞ւ գոյակները կատարեալ չստեղծեց սկիզբէն՝ կը պատասխանէր թէ հոռուաւորութիւն և կասարեւորութիւն հասկանալու եզրեր են, ինչ որ արարչագործուած է՝ հոռուաւոր է և ինչ որ հոռուաւոր է չկրնար կատարեալ ըլլալ, այլ կը ձգտի կատարելութեան որ հոռուաւոր էակներու իտէպն իսկ է: Ինքնակեդրոն, ձգնաւոր Աստուած մը կատարեալ Աստուած չէ, այլ իր տիեզերքովը շահագործող և զանոնք կատարելութեան մղող Աստուածն է կատարեալ: Սէրը ներգործական է և եթէ Աստուած սիրտ ունի՝ չկրնար իտէպ չունենալ:

4. Եթէ Աստուած կամք չունի, ուրեմն բարոյական կապ չի, նկարագիր չունի ու եթէ բարոյական էակ չէ՝ կասարեւոր կապ չի, որովհետեւ բարոյական հանգամանքները ունենալու ստորոգելիքներն են:

Աստուծոյ բարոյական կապ մը ըլլալը առաջին postulated իսկ է բարոյագիտութեան, որովհետեւ եթէ Աստուած բարոյական էակ չէ, տիեզերքը բարոյական կարգ չունի (թէ՛ նիւթական և թէ՛ քիմիական տիեզերքը), ու եթէ տիեզերքը

բարոյական կարգ չունի ու արդարաւորապէս ա-
նոր ողնայարը չէ՝ անհատին և ընկերութեան
գէպ ի բարոյական կատարելութիւն թափած
ճիգերը ի գուր են։ Եթէ մեր բարոյական ի-
տէաւորը արմատ չունին արեւելքի կազմին
մէջ՝ մեր գէպ ի իտէալ ունեցած ճաշատւոյ
ցնորակն է, և եթէ բարոյական կարգին հե-
ղինակ եղող բարոյական էակ մը — Աստուած —
գոյութիւն չունի՝ բարոյական կարգ կ'օգտւածն
ալ գեղեցիկ բանաստեղծութիւն մը կ'ըլլայ և
չէ թէ անհատն իրականութիւն մը։

Քանի՜ չափ իրաւամբ բարոյական կեանքի
postulateը կը գտնէ յանձին Աստուծոյ։ Մար-
դուն բարոյական կեանքն ու իտէալը կը պա-
հանջէ իր անմահութիւնը ու արեւելքի բա-
րոյական կարգաւորութիւնը (moral order) և
ասոնք ալ կը պահանջեն Աստուած մը որ է
պաշտպան արդարութեան և գրաւական ան-
մահութեան։

5. Կամքը գիտակցութեան էն եակն մասը
կը նկատուի այսօր. հիմա արդէ թէօրին կա-
մարտնչութիւնն է (voluntarism)ը, այսինքն
գիտակցութիւն ունեցող էակ մը ամենէն ու-
շելի կալիքի տէր եակն մը ըլլալու է։ Կամքը
անձնաւորութեան սիրտն է, կորիզն ու
պսակը։

* * *

Աստուած իբր անձնաւորեալ էակ պէտք է
որ ունենայ ինքնագիտակցութիւն (self-conscious-
ness) որ պսակն իսկ է գիտակցութեան։

Աստուած ինքնագիտակցից է, որովհետեւ

1. Ասանց ինքնագիտակցութեան չկրնար
կազմել միութիւն մը (unity) բառին իսկական
իմաստովը և հետեւաբար չկրնար կոչուիլ ինք-
նաբար, ինքնակերպ և բացարձակ։

(2) Ինքնագիտակցութիւն չունեցող հարկաւ-
արաւորութեան Աստուած մը չկրնար ըլլալ ինք-
նաբար և ճիշդեալ։

(3) Ինքնագիտակցութիւն չունեցող էակ մը
կ'իջնէ հակադէմ գոյակերտու կարգը և մարդէն
ստորակարգ կ'ըլլայ։

(4) Ինքնագիտակցութիւն չունեցող էակ
մը չկրնար գոհացնել մարդուն կրօնական գիտա-
կարգը որ կը պահանջէ անձնաւորեալ ինք-
նագիտակցից էակ մը։ Կրօնին իսկութիւնն իսկ
է անձնական յարաբերութիւն անձնաւորեալ ինք-
նագիտակցից եակի մը, որովհետեւ մենք

չենք կրնար աղօթել անգիտակցից Աստուծոյ մը, ոչ
ալ պաշտել մէկը որ մարդուն չափ իսկ գիտա-
կից չէ։ Ինքնագիտակցից, անձնաւորեալ Աստուծոյ
postulateն իսկ է անհասկերտ և ազգերու մեջ
այնքան խորունկ արեւոյ կայրոյ կրօնական կեան-
քին։

* * *

Մենք յաւանդութիւնը չունինք կատարե-
լապէս ըմբռնելու զԱստուած, բայց կը պըն-
դենք թէ Ան անորակեալ գէթ մը չէ, անգի-
տակցից անհուն մը չէ, ոչ ալ ապարհ ու մը։
Աստուած անսիրտ պաղ և պաղպաղակ իմա-
ցականութիւն մը չէ ըսել։ Կը պընդենք թէ Աստ-
ուած անկամք, անգամաւոր էակ մը չէ, այլ
նա է անհուն ինքնագիտակցութիւնը, Սիրը անասի-
ւան, Կամքը գերիշխան, Ինքնագիտակցից մեծ
Միութիւնը։ Աստուած Եւն է ամենապարկեղ
որով են ամենք և որուն համար են ամենք։

Աստուած Եւնեական է որով «Կ'ապրինք,
կը շարժինք և կանք» որ կ'ապրի, կը շարժի
և կայ մեր մէջ։

«Աստուած հողի է ու իրեն երկրպագողնե-
րուն պէտք է որ Հողիով ու ճշմարտութիւնով
երկրպագութիւն ընեն։»

Նիքոս-Գոլէն, Խարբիդ

ԱՐԴԻ ՄԱՐԴՈՒՆ ԿՐՈՆԲԸ

ՎԵՐ. Շ. Ս. ԽԱՆԴԱՍՏԻՐ

(Շար. նախորդ քիւնի)

Համառօտակի յիշենք այն կէտերէն մէկ
քանին որ պէտք է յատկանշեն արդի մար-
դուն կրօնքը։

Առաջին. Արդի մարդուն կրօնքը պէտք է
որ իսկայնեալ կրօնքը ըլլայ։ Կրօնք մը որ
մարդը բարձրացնէ գէպ ի իտէալներու վերելք-
ները։ Կրօնքի լաւագոյն սահմանումներէն մէկն
է որ կ'ըսուի — Կրօնքը ջանք մըն է, որով
մարդ իր անձը յարաբերութեան դնել կ'ուզէ,
իմաստնորէն, արեւելքի հետ ուր կ'ապրի։
Մեր մարմիններուն և մեր ֆիզիքական միջա-
կայքին միջեւ ներդաշնակ յարաբերութիւն մը
պէտք է տրիք, առանց որոյ չենք կրնար ապ-
րիլ։ Մենք շարունակ, ոչ միայն ֆիզիքակա-
նով, այլ ճշմարտութեան, օրէնքի, իտէալի,
ողիի չըջալայրով մըն ալ չըջալատուած կը
զգանք։

խնդիրը ուրեմն այս է թէ մարդ ինչպէս պէտք է ինքզինքը յարաբերութեան մէջ դնէ այս բարդ միջավայրին հետ, որպէս զի կեանքը համապատասխանէ հոգեկան և ֆիզիքական պայմաններուն։ Ուր տեսիլք չկայ, մենք կորսուելու դատապարտուած ենք։ Եթէ մենք միայն մեր հինգ զգայարաններու միջոցով կը տեսնենք, մեր կեանքը ո՛րքան սահմանափակ կ'ըլլայ։ Կրօնքը իր խելութեան մէջ այն ոյժն ու ազդեցութիւնն է, որ մարդը կը բարձրացնէ ժամանակի և զգացողութեան սահմաններէն վեր՝ յաւիտենական ու անկորնչելի իտէալներու դաւառները։

Մեր դարուն մեծ պէտքն է այս։ Մարդիկ գործնականապէս նիւթապաշտ են իրենց կեանքովն ու մտածումով, թէեւ գոյութեան չորջրանին նիւթապաշտական փիլիսոփայութիւնը մեռած է։

Իրական կրօնքը՝ ոչ թէ իրերը, այլ իրերու հոգին տեսնելու ոյժն է, ոչ թէ կեանքին արտաքին մակերեսը, այլ անոր ներքեւ զրտնուած էական հոգին։ Շատ մը կրօնասէր կուռածները այսօրուան, իրականին մէջ նիւթապաշտ են։ Իրերու հոգին, կեանքի էութիւնը և ճշմարտութեան ներքինը, սիրտը տեսնելու համար կոյր են։ «Աչքեր ունին ու չեն տեսներ»։

Կրօնքը պէտք է որ մեր աչքերը բանայ ճշմարտութեան նոր յայտնութիւնները ըմբռնելու։ Պէտք է մեզի օգնէ մեր կեանքը կազմող բոլոր իրականութիւններուն հոգեկան խնամար և խորունկ նշանակութիւնը հասկնալու։

Երկրորդ. Արդի մարդուն կրօնքը պէտք է որ շատ գործնական ըլլայ։ Այսօր բնազդաբար կ'զգանք թէ կրօնքի դերագոյն փորձերէն մէկը կրօնքին՝ մարդուն համար կատարածն է, թէ կրօնքը մարդուն համար ի՞նչ ըրած է, թէ մարդը աւելի զօրւոր, սուրբ և ազնիւ ընելու կ'օգնէ։ Մարդուն անձը աւելի չահեկան և հրապուրիչ կ'ընծայէ։ Թէ անոր ամբողջ կեանքը աւելի բարձր և ընդարձակ մակարդակի մը կ'առաջնորդէ, ահա անոր համար ճշմարիտ կրօնքը։ Փորձը ոչ թէ դաւանանքին ճշմարտութեանը մէջ, այլ կեանքին վրայ յառաջ բերած արդիւնքին մէջ պէտք է փնտռել։ Նաեւ կիրարկելի կրօնք մը պէտք է ըլլայ ան. կիրարկելի անհատէն դուրս, բնկերութեան և անոր վերաբերող հարցերուն համար։ Ամէնքս ալ ընկերային Գրիստոնէութեան մը տեղաւանումը գրաւուած ենք, բոլոր մարդկային բնկերութիւնը իր ամբողջ դասակարգերովը փնտռող Գրիստոսի մը տեսլականովը։

Հին տեսութեան ամէնէն ցայտուն ներկայացուցիչն է ճոն Պրնեան, որ իր ճամբորդութեան մէջ, մասները աւանջը դնելով խոյս կու տայ իր տունէն, ընտանիքէն ու հայրենիքէն և կը փութայ երկնային քաղաքը՝ փրկելու համար իր հոգին։ Հիմա կը տեսնենք թէ ոչ մէկ հոգի կրնայ ՄԻՆԱԿ փրկուիլ։

Երրորդ. Բայց նորէն արդի մարդուն կրօնքը քանաւոր ըլլալու է։ Աստուածաբանական ուսանող մը անգամ մը կրօնքը այսպէս սահմանեց, «Հաւատքը ոյժ մըն է, որով կարող կ'ըլլանք ճշմարիտ չըլլալը գիտցած բանի մը հաւատալու»։ Հաւատքի այս ըմբռնումը դեռ չատերու մտքին մէջ իր գոյութիւնը պահած է։ Կը մոռնան թէ Տէրը դարեր առաջ ըսած է. «Եկէք հիմա, և մէկտեղ վիճաբանինք»։ Շատ առաքինի և բարի մարդիկ Եկեղեցիէն ուժացած են, որովհետեւ կրօնքը անոնց անբանաւոր կերպով մը ներկայացուած է։ Պէտք է ընդունիլ թէ հաւատքը բանականութենէն շատ հեռուները կ'երթայ, բայց եթէ կենդանի հաւատք մըն է, երբեք բանականութեան հսկանքով չէր թար։ Քանզի հաւատքին Հեղինակը նոյն ատենը չէ՝ որ բանականութեան ալ հեղինակն է։ Աստուած ինքզինքը թէ՛ մեր իմացականութեան և թէ՛ հաւատքին միջոցաւ յայտնած է։ Բանականութիւնը մեզ կը բնորոշէ անասուններէն, իսկ հաւատքը մեզ, իբր մարդկային էակներ, աւելի հեռուն տեսնելու և երթալու կ'օգնէ։

Հաւատքը բանականութեան առջեւէն կ'երթայ, սակայն ինքը բանականութենէն յառաջ եկած է։ Տարականոն մտքեր եղած են, որ յաջողած ըլլալ կ'երեւին իրենց ուղեղին մէկ բաժանումին մէջ գիտական, և մէկ ուրիշ բաժանումի մը մէջ կրօնական մտածումը պահելու, և թոյլ տալու որ անոնք իրարու միանան կա՛մ բաղխին։ Բնականոն միտքի մը արդիւնքը չէ այս, նորեւ միտքը միշտ միութեան կը ձգտի։ Մեր մտածումներուն մէջ միշտ ներդաշնակութիւն տիրելու է։ Արդի մարդը շատ մը հարցեր ունի լուծելու։ Կենդանի, ապրող հաւատքի տէր մարդուն համար պէտք է որ այն հարցերը նկատի առնուին և պատասխանուին։ Այնպէս որ հաւատքը բանաւոր զձեռու վրայէն դարդանայ։

(Շարունակելի)

ՆՇԱՐԱՐՆԵՐ ՄԵՐ ԴԻՏԱՐԱՆԷՆ

«Դաստիարակութիւնը խանութպանութիւն չէ» — Այսպիսիստեւարան մը . —

Հայ առաքեսագետի մը աշխատանքին մէջ :

Մեր սիրելի ընթերցողները կը յուսամ թէ կը ներեն եթէ մեր Նշմարներուն առաջին մասը այս անգամ ալ կրթական խնդրոյն չուրջը դառնայ : Ամէն բան իր սեզոնն ունի , և հիմա դպրոցներու սեզոնը կրնայ սկսուիլ , և ուստի շատերուն , մասնաւորապէս դպրոցներուն հետ գործ ունեցողներու խորհուրդն ու խօսքը շատ անգամ կամաւ թէ ակամայ կրթութեան և դաստիարակութեան վերաբերեալ խնդիրներու վրայ կ'ըլլայ :

«Դաստիարակութիւնը խանութպանութիւն չէ» ըսինք մեր վերջին Նշմարներով : Այս ճշմարտութեան վերահասու ըլլալու համար արդարեւ մարդ վիլիստիայ ըլլալու պէտք չունի , բայց մեր ընթերցողներուն ներողամտութեան ապաւինած կրկին կ'ուզենք անդրադառնալ մասնաւորաբար այս կէտին , որովհետեւ կրկին և կրկին ու ցաւով լսեցինք թէ կան դաստիարակներ որոնք գիտակցաբար դաստիարակութեան կու տան խանութպանութեան հանդամանք , և վարժարաններուն ալ վաճառատունի դիրք : Կ'ըսեն ու կը հաւատան թէ այսօր Պալսոյ մէջ կարգ մը անհատական վարժարաններ կան ուր վկայականներ իր վաճառորդին առաւել կամ նուազ յայտնի կերպով առանց նկատի առնուելու վկայականը ձեռք ձգողին արժանիքը : Դրամի փոխարէն վկայել թէ վկայականը ունեցողը աւարտած է այսինչ վարժարանին դասընթացքը , մինչդեռ ենթական ոչ ուսած է և ոչ ալ կանոնաւոր քննութիւն մը անցուցած , այս արարքը սրբապղծութենէ տարբեր բան մը չկրնար ըլլալ : Դաստիարակութիւնը , հարկ չէ կրկնել , մարդուն ամէնէն էական հանդամանքներուն , և մասնաւոր իր բարոյական ընթերցան դարգացումը կը նշանակէ . և սակայն մարդկութիւնը դարգացնելու համար սահմանուած այս կարեւոր ազդեակին տալ այդքան գուհիկ և կեղծ հանդամանք մը , անբարոյութեան ամէնէն զգուշի տեսակը ի գործ դնել կը նշանակէ : Ի՞նչ տեսակ խելո՞ք , ի՞նչ տեսակ նկարագիր ունենալու է դաստիարակ մը որ իջնէ մինչև անգամ տեղերը , և այդպէս զիջանի դրամի փոխարէն ծախել ամէնէն նուիրակի և ամէնէն սուրբ սկզբունքները : Ես հազար անգամ պիտի նախընտրէի զայդոց չունենալ քան թէ ունենալ դպրոցներ որոնք խանութպանութեան անունը զգուշի տեսակով շատ պարագային կը կարծեմ թէ արդար պիտի ըլլար գործածել Քրիստոսի խառնադանը , տաճարը պղծողները դուս վնասելու համար :

Բայց եթէ իրօք է թէ կան դաստիարակներ , որոնք կը իջնան դրամի համար այդքան վարերը իջնել , յանցաւորները դատարանէ պաշտօն ունեցող այս խելո՞ք նկարագիրի տէր անձերը չեն : Որքան ժամանակ որ գրտնուին ծնողքներ , որոնք յօժարին աչք գոցել եղած այս ստորին արարքներուն գէմ և զուցէ սրտանց հրճուին որ իրենց զաւակը կրցաւ վկայական մը ձեռք ձգել՝ հոգ չէ թէ ի՞նչ միջոցով , և որքան ժամանակ որ գոյութիւն չունի հանրային կարծիք մը որ խառնադանէ այս կարգի դաստիարակներն ու վարժարանները , գիտնանք որ դաստիարակ ու վարժարան պիտի չարեւնակեն մնալ այդ ստորին մակարդակին վրայ : Ուրեմն երբ կը ցաւինք դաստիարակութիւնը խանութպանութեան վերածողներուն նկարագիրն և հետեւաբար մեր ազգին այս խելո՞ք վիճակին վրայ , միւսնոյն ժամանակ պարտականութիւն մը ունինք հանրային կարծիքը լուսաւորելու և ծնողքներու և ուսանողներու աչքը բանալու : Եւ երբ այս կերպով այս աժմանակին այլ փառք դաստիարակութեան խնդրանք չկայ , այն ատեն մասնաւորապէս խնդրանքներ , և ոգի ի բոլին դայն դուրծադրելու աշխատողներ ալ : Մեր ընթերցող-

*** Կրթական խնդրոյն չուրջ այս տխուր երեւոյթը տեսնելէ վերջ , ուրախ ենք որ մեր գիտակը կը նշմարէ նաեւ նոյն հարցին չուրջ ուրախաբար տեսարաններ ալ : Քանզի ինչպէս որ կը տեսնենք թէ դաստիարակին կոչումը չճանչցող անձեր կան , կան նաեւ զայն լիովին ըմբռնողներ , և ոգի ի բոլին դայն դուրծադրելու աշխատողներ ալ : Մեր ընթերցող-

ներէն ոմանք թերեւս տեղեկացած են թէ Սկիւտարի մէջ քանի մը տարիէ ի վեր բացուած է Օրիորդաց ձեմարան մը Օր. Պայծառ Տայեանի կողմանէ։ Եթէ չեմ սխալիր, Օր. Տայեան առաջին Հայունին է, զէթ Թուրքիոյ Հայոց մէջ, որ մինակը կը ձեւարկէ բանալ աղջկանց վարժարան մը գիշերօթիկ ու ցերեկեայ, և զայն յառաջ կը տանի կորովով մը որ պատիւ կը բերէ իրեն։ Հայունիի մը համար, որ զբամակին լայն միջոցներ չունի, գիւրին դործ մը չէ Պոլսոյ պէս տեղ մը վարժարան մը բանալ, որ հանրութեան վստահութեան արժանանայ։ Կ'արժէ որ ուշադրութեան արժանեք այս պարագան։ Ահա Հայունիի մը, ուսեալ ու զարգացած, որ հակառակ այլեայլ խոչընդոտներու, ինքզինքը Հայունիները դաստիարակելու գործին կը նուիրէ, և կը մատակարարէ դաստիարակութիւն մը որ խանութպանութիւն չէ, այլ ամէն հանգամանք ունի Անկո-Սաքսոն ընտիր դաստիարակութեան։ Օր. Տայեանի կամ իր վարժարանին համար գրուած այս քանի մը տողերը յանձնարարուած կամ ռեփրալի համար գրուած տողեր չեն, այլ դաստիարակութեան գործին քիչ մը հասկցող մէկուն ինքնարուխ խօսքերն են։ Երանի թէ մեր ազգին մէջ այս նկարագրով դաստիարակներ, և այս հանգամանքներով օժտուած վարժարաններ բազմանային։

*** Դաստիարակութիւն ու գեղարուեստ եթէ ունին իրենց տարբերութիւնները, ունին նաեւ իրենց նմանութիւնները, որովհետեւ երկուքն ալ կը ձգտին մարդկային հոգիին վրայ լաւագոյն գրոյծ մը ձգելու։ Այս տեսակէտով գլխաւորաբար դաստիարակութեան նուիրուած այս յօդուածին մէջ գեղարուեստի վրայ ալ քանի մը տող գրել անպատշաճ չեմ սկսեր։

Այս օրերս պատեհութիւն ունեցայ Հայ նկարիչի մը — Պ. Փանոս Թէրլէմէզեանի — աշխատանոցը տեսնելու։ Չեմ գիտեր թէ Աւեսաբերի ընթերցողներէն քանի'ն լսած է այս ձեմարիտ Հայ արուեստագէտին անունը, և քանի'ն տեսած է անոր նկարները։ Բայց ինծի համար իրական հաճոյքի պահ մը եղաւ այն կարծ միջոցը զոր պատեհութիւն ունեցայ Թէրլէմէզեանի մօտ անցընելու։

Գեղարուեստի, մասնաւորաբար նկարչութեան քննադատ մը ըլլալու յաւակնութիւնը չունիմ, և իբր այդ պիտի չկրնամ խօսիլ Պ. Թէրլէմէզեանի կարողութեան և նկարներուն վրայ։ Բայց քիչ-չաւ ճաշակ ու գիտող աչք ունեցող անձ մը պիտի չկրնայ չտեսնել թէ Պ.

Թէրլէմէզեան իրական արուեստագէտ մըն է։ Մարդ չկրնար չտեսնել արուեստն ու գեղեցկութիւնը, զոր օրինակ, իր Արարսին կամ Վոյսիտի տեսարաններուն վրայ՝ տարբեր և լանակներու մէջ զիտուած, ապա իր դիմանք-կարներուն վրայ զգացում և խորհուրդ այնքան վճիտ կերպով կը ցօլան, որ մարդ արուեստագէտ ըլլալու պէտք չունի անոնցմէ հմայուելու համար։ Այսչափ մը ունեւէրութիւնը նեղ գեղարուեստի քննադատներուն սահմանին մէջ ինքզինքիս թոյլ տալէ վերջ, պիտի փափաքէի որ մեր Հայ արուեստագէտները և անոնց գործերը անձանօթ չըլլային մեր ընթերցողներուն։

Պ. Թէրլէմէզեան Փարիզի գեղարուեստական մէկ Ակադեմիայէն Ա. մրցանակ չհաճ և Միւնիխի նկարչական ցոլցանալէն ալ մեծաւ մը ստացած արուեստագէտ մըն է։ Ատոնցմով և բնականաբար իր տաղանդով Հայութեան պատիւ բերող արուեստագէտ մը կը հանդիսանայ։ Բայց թէ մենք Հայերս ո՞րքան կը զնահատենք զինքը, այս կէտին վրայէն չենք ուզեր քօղը վերցնել, քանզի կը վախնամ թէ այն ատեն Պ. Թէրլէմէզեանի մասին ալ Հայերու գնահատումը տարբերութիւն չունի առ հասարակ մեր բոլոր արուեստագէտներու մասին մեր յոյց տուած գնահատումէն, որ սովորաբար Պոստոնական է երբ կ'ապրին անոնք, և անոնց մահուանէն վերջն ալ երախտագիտական ցոյցէն ո՞ր անգին չանցնիր։ Պատիւ ուրեմն Հայ իրական արուեստագէտներուն, որոնք զիսեն աշխատիլ դիմաւորով հանգերձ թէ մեծ բազմ մը պիտի չժպտի իրենց։

11 Օգոստ. 1913

«ԱՅԵՏԱԲԵՐ»Ի ԴԵՏԸ

ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՄԱՅ

ՄՐ. ՀԷՆՐԻ ՀՕԼՊՐՈՒԲԻ

Օգոստոս 14 հինգշաբթի լուսդէմին, սենեակիս պատուհանին առջև, կը լսեմ ընկերպաշտօնակցի մը բերնէն, «Մր. Հօլպրուք ըստմանուած է, պէտք է իր քով փութանք», խօսքերը. բոլոր այնքան անհաւատալի և ահալնեալ էր որ չկրցի զսպել «ի՞նչ» մը, որ ճիշ մըն էր խկապէս։ Վայրկեանի մը մէջ արդէն պատրաստ եմ ընկերոջն հետ Պալատիս փութալ ուր տեղի ունեցած էր եղեւնը։ Պա-

լատիսի բարձունքին վրայ, պարտէզին զըմբուստէ կուրծքին փուսած անկողնի մը մէջ, կուրծքէն զնդակահար, արեան ճապաղիքնէրու մէջ, ծունկերը և ճակատը զետնին, յաւիտենական քունի մէջ գտանք այն մարդը՝ որուն հետ ամբողջ երկու տարի ապրեցանք իբր սրտակից-պաշտօնակիցներ, որուն հետ, այդ սե իրիկունն իսկ, հիացումի և խանդավառութեան ժամեր ապրեր էինք։ Ի տես մեր անդուգական բարեկամին եղբարական մահուան, դառն արտասուքներ սահեցան մեր այտերէն ոտուկէլու համար այն զետնին՝ որ այնքան առտակ է այդպիսի ոճիրներու ծնունդ տալու։ այս, մեր արտասուքները միայն բեղմնաւորեր են այդ ոճրագործ հողը։

Մեր առաջին գործը կ'ըլլայ կառավարութեան հաղորդել ղէպքը, նոյնպէս Սվազի միսինսարութեան և Տօքթ. Բլարքի՝ որ Շ. Գորաշիտար կը գտնուէր բժշկական գործով։ Տօքթ. Բլարք երեկոյեան արդէն կը համնի տեղս և իր առաջին գործը կ'ըլլայ ննջեցեալին մարմինը յետ-մահուան քննութենէ անցընել, լուսլ և հակոնսիսել։

Միւս օր Սվազէն տեղս կը ժամանեն Մր. Փարթրիճ՝ իր տիկնոջ և Պ. Միքայէլ Գրէնկիւեանի հետ։

Թէպէտ Տօքթ. Բլարք խորհած էր մարմինը հոս, Անդրէասի մէջ, թնդել, սակայն Տիկին Փարթրիճ աւելի պատշաճ համարեց մարմինը Սվազ փոխադրել և հոն թաղել, այդ կերպով մասամբ միտիթարութիւն մը տուած ըլլալով ննջեցեալի ծնողքներուն։

Յաջորդ առաւ Յիշատակի Պաշտօն մը կատարուեցաւ տեղիս Ժողովարանին մէջ որ զարգարուած էր Ամերիկեան զրօշակի գոյնէրով, ծաղիկներով և որթի և ուռի ճիւղերով, Ժողովարանը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ, ներկայ էին Գայմագամը, երկու գոմիսէրներ և Շ. Գորաշիտարի ժամատարմաներու պետը։

Հանդէսը բացուեցաւ երգով մը. յետոյ Մր. Փարթրիճ Մր. Գրքէն քանի մը համարներ կարդաց. ուրիշ մասնաւորապէս պատրաստուած երգ մը երգուեցաւ որմէ կողմ Պ. Նշան Պիսկեան արտասուալից կարդաց քերթուած մը, որուն մէջ նախ կը յայտնէր թէ Մր. Հօլպրուք իրեն համար այսօր աւելի պերճախօս էր քան երբեք։

«Այդ վանդակէն թռչող թռչունն

«Պնչէ՛ր, ինչէ՛ր կ'ուզէ պատմել...»

Յետոյ կը յիշէր թէ որքան ծանր էր այս հարուածը մեզի համար։ Մր. Հօլպրուքի չարչարանքը հազիւ մէկ երկու վայրկեան տեւեց.

«Բայց մեր վէրքը, ա՛խ, այս վէրքը

«Կը թարմանայ ամէն օր»

...«Բանի հոն է Պալատիս,

«Եւ քանի դեռ կը բարախեն մեր սրտեր,

«Սուրբ-Շամամին պէս պիտի լանք

«Ուղիսօրէն.

«Եւ այդ քարայրն իրական

«Ուխտաւալ մը պիտի ըլլայ մեզ համար»

...«Պալատիսը, Գողգոթման

«Պիտի մնայ միշտ վրկայ

«Այն անմեղին

«Որուն երկու նինջերն իրար զօգուեցան

«Գըժոխային կապարով»

Այս քերթուածին մէջ կը յիշէր քանի մը օր առաջ Մր. Հօլպրուքի մեռած պարտէզին մէջ սոխակ մը զարնուած ըլլալու պարագան.

«Հոս անցեալ օր սրտորդ մ'անդուլթ

«Գողգոթիկ սոխակն երգած պահուն սպաննեց։

«Ու չէր դիտեր

«Թէ անտառին մէջ այդ վայրի՝

«Բարենիներ կ'արածին»

Յետոյ բաղձանք կը յայտնէր որ երկինք հեղ մ'ալ կեանք հորհէր անոր.

«Ու երթայիր պատմել ցեղիդ

«Թէ ինչպէս

«Հոս գետինը փոխան ցօղին աստուան՝

«Անմեղներու արիւններով կը թրջի»

Ննջեցեալին մարմինը իր սպաննուած տեղը չթաղուելու ակնարկելով սա տողերով վերջացուց.

«Գընա, դընա, հետացիր,

«Բու դիտիլդ անարժան

«Է այս հողը արիւնուտչա։

«Գընա, բայց, ա՛խ, քեզ հետ տար

«Յիշատակովդ տաճորդ

«Մեր նա բռնովս սրտերուն

«Խուռնիկ բուրումն մկանուչ»

Յետոյ խօսեցաւ Պ. Ս. Հ. Գալիօնճեան հետեւեալը.

«Նուիրական, բայց խիստ դժուար պարտք մըն է մտերիմ բարեկամի մը զապաղին վրայ քանի մը խօսք ըսել. լախտը այնքան ծանր.

և անակնկալ իջաւ մեր գլխուն որ ուշաթափեցանք. մեր ուղեղը անդամալուծուած է, մեր լիզուն կարկամած. յուսահատութիւնը պատած է մեզ. յուսահատութիւն մը՝ որ մեր բարեկամին մահով մեր կեանքին մէջ բացուած պարապի զգացումէն կը ծնի:

«Կարելի չէ լուել, սակայն, քարերն անդամ պիտի չկրնային անխօս մնալ այսպիսի պահու մը. պէտք է բարձրաբարբառ յայտարարել բարձրութիւնն ու մեծութիւնը այն կեանքին՝ որ մարեցաւ, պէտք է գովքն երգել այն լուսաւորին որ յանկարծ անհետացաւ մեր հորիզոնէն, այն նահատակին՝ որ պարզ յիշատակի մը վերածուեցաւ իր կղբայրակիցներու սրբութիւն—սրբութեանցին—սրտին մէջ:

«Ու այս աստղը որ յանկարծ մարեցաւ, ամէնէն առաջ բարձրագոյն կրթութիւն ուսացած մեծ մարդ մըն էր, մեծ տաղանդի տէր, ինչպէս նաեւ մեծ սրտի. մեծ միտմոնար մըն էր որուն նմանը խիստ հազուադիւրս է միտմոնարութեան պատմութեան մէջ, ճշմարիտ առաքեալ մը, տիպար և տաղանդաւոր դաստիարակ մը, պաշտելին իր պաշտօնակիցներուն և սաներուն. ճշմարիտ և անստղիւտ ընկեր-բարեկամ մը, Հայաստան և Հայ որբերու բարերար պաշտպան. կեանք մը համառոտ հուրումն, ամէն բանէ վեր, մեծ Քրիստոնեայ մը, Քրիստոնէութեան իսկական ոգին թափանցած, մարդասիրական զգացումներով համակ տողորուն, ճշմարիտ հաւատացող մը սիրոյ և կղբայրութեան տիեզերական կրօնքին: Անցած կիրակի իր հետ Գարահիսար կը գտնուէի, հրաւիրուած էր տեղին Աւետարանական ժողովուրդին քանի մը խօսք խօսիլ իրր հոգեւոր միտքարութիւն. երկու տարուան մէջ միայն ձեռք բերած Հայերէնով, որ իբր իր Հայերէնի ուսուցիչը այնքան հպարտացուցիւ էր զիս, հետեւեալ բառերով պարզեց իր ըմբռնած կրօնքին խելութիւնը. 'Նո, ըսաւ, 'երիտասարդ ուսանող եղած ատենս, Աստուծոյ մասին ունեցած հաւատքս կորսնցուցի. կարդացած գրքերս և իմ անձնական խորհրդածութիւններս այդ համոզման բերին զիս. անգամ մը, արձակուրդի ատեն, Ապառաժ Լեռները գացի օդափոխութեան համար. երբ այդ մայրուերուն մէջ օր մը կեցած կը գիտէի չուրջս պատող գեղեցկութիւնը, ծաղիկները, երգող

թռչունները, փայլուն աստղերը, սկսայ մտածել ինքնիրենս, ո՛չ. ես սխալած եմ. այս տիեզերքը ունի Աստուած մը և այդ Աստուածը Գեղեցկութեան Աստուած է: Երբ արձակուրդը վերջանալով քաղաք վերադարձայ, հոն տեսայ միլիոնաւոր աշխատաւորներ որոնք զրկուած էին այս տիեզերքի գեղեցկութեան վայելքէն. ես այն ատեն մտածեցի թէ այս տիեզերքի Աստուածը չկրնար իր զաւակները սիրող Գեղեցկութեան Աստուած մը ըլլալ: Քանի մը օր ետք ծովային ճամբորդութիւն մը ըրի, ծովը փոթորկեցաւ, ես արդէն փոթորիկ շատ կը սիրէի. այդ վայրկեանին մտածեցի որ այդ գոռացող ալիքներու հետ ոյժի Աստուած մը գոյութիւն ունի. առաւօտուն երբ ծովեղերք ելայ, հոն տեսայ մեծ փայտի բեկորներ, և մտածեցի—այս գիշեր, փոթորկի պահուն, նաւաբեկութիւն պատահած է և մարդեր ծովամոյն եղած, ու դարձեալ հաւատքս խախտեցաւ Ոյժի սիրող Աստուծոյ մը մասին: Քանի մը օր վերջ եկեղեցի մը դացի, մեծ և փառաւոր, հոն գտայ յարգանքով ազօթող հաւատացեալներ, հոն, անոնց հետ ես ալ ծընրադրեցի և մտածեցի որ այս յարգանքի զգացումին մէջ գոյութիւն ունի Աստուած մը. եկեղեցիէն դուրս ելլելու պահուս, դուռին լքով տեսայ քահանայ մը որ կրօնքի գաս կ'աւանդէր սղոյ. քիչ մը ունկնդրեցի և այնքան անհեթեթ էր իր ուսուցած կրօնքը որ ըսի,—Ո՛չ, այս տեսակ կրօնքի մըն ալ չեմ կրնար հաւատալ, այս յարգանքի մէջն ալ չկայ իմ որոնած Աստուածս: Ասկէ քանի մը օր ետքն էր, բարեկամի մը հետ չրջադաշտութեան ելած էի: Երբ կանաչ դաշտ հասանք, բարեկամս պառկեցաւ և քնեց. ես անոր մօտ կեցած դիտեցի անոր գէմքը և մտածեցի—այս բարեկամիս կուրծքին տակ ինծի հանդէպ Սէր մը կայ և այդ Սէրը ամէնէն Աստուածային բանն էր ինծի համար. քանի գոյութիւն ունի այդ կղբայրական սէրը, ես այլ ևս չեմ հետքաբերութիւն թէ արդեօք Գեղեցկութեան կամ Ոյժի Աստուած մը գոյութիւն ունի»:

«Այսպէս, մեր բարեկամը, Սիրոյ Առաքեալին «Աստուած Սէր է» խօսքը չրջած և ըսած էր, «Սէրը Աստուած է»։ Ան կը հաւատար բանաստեղծին հետ թէ Սէրը Տիեզերքի սիրտն է, և մեծ գիտուն-աւետարանիչին Հէնրի Տրըմընտի հետ թէ սէրը աշխարհի մեծագոյն բանն է: Մեր բարեկամը բոլոր մեծ մարդասէրներու, կրօնքի հիմնադիրներու և

բոլոր արդի ընկերաբան - փիլիսոփաներուն հետ կը հաւատար թէ Սէրն է մարդկութեան փրկիչը :

«Այդ Սիրով առիկ էր նաեւ մեր բարեկամին սիրտը . այդ Աստուածային կայծը հրդեհած էր նաեւ անոր կուրծքը . այդ կայծն էր որ զինքը Ուլկէանոսին միւս կողմէն նետեց հոս՝ մեր հողիններն ալ հրդեհելու համար այդ գերաշխարհիկ կրակով . այդ կայծն էր որ զինքը քաղաքակիրթ հայրենիքի մը գրկէն նետեց բարբարոսներու քով՝ հոն զոհ երթալու համար դիւային ոճիրի մը . այո , իր կուրծքին ներքեւ սակայն այդ կրակը կայծակնահար ըրաւ զայն , շանթահարեց իր հողին :

«Բայց իր այդ հաւատամբը օր մը պիտի յաղթանակէ աշխարհին , երբ դայ եղբայրութեան տիրեցերական տիրապետութիւնը :

«Այո , մեր անգին և անմեռ բարեկամը , քու մահովդ հատ մըն ալ աւելցաւ թիւին անոնց՝ որոնց մարտիրոսաւորումը կը պատրաստէ և կը յառաջացնէ եղբայրութեան թագաւորութիւնը . օրհնեալ ըլլայ քու յիշատակդ :

Յետոյ խօսեցաւ Մր . Փարթրիճ : Նախ ըսաւ թէ կառավարութեան մօտ հարկ եղած հետապնդումը պիտի կատարենք , որպէս զի ոճրագործը ձերբակալուի և իր արժանի պատիժին ենթարկուի . յետոյ ըսաւ թէ կեանքին մէջ երբեք այսքան զփուար զղացած չէ խօսիլ . պատմեց թէ ինչ երազներ և ծրագիրներ յղացած էր Սըւլապի Ամերիկեան Բարձր . Վարժարանը գոյէճի մը բարձրացնելու մասին , և թէ ինչքան ուրախացած էր որ այդ երազներուն իրականացման համար իրեն օգնական տրուած էր ամենայարմար և ամէնէն ձեռնութեց մարդը , Մր . Հօլպրուք : Յետոյ պարագային պատշաճ քարոզ մը խօսեցաւ մահուան և անմահութեան մասին :

Մր . Փարթրիճի խնդրանքով իր խօսածները յետոյ Թրքերէնի թարգմանեց Պ . Գրիգոր Պօղոսեան :

Հանդէսը փակուեցաւ Տ . Իրաւափառ քահանայ Տէրպապեանի քանի մը վշտակից և համակրակից խօսքերով և «Հոգեոցն Հանդուցելոց»ով :

Ա . Հ . Գ .

1913 Օոս. 21

Անդրեաս

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

Հ. ՄԱՍԻՍԿՈՆԵԱՆ

Երբայեցի արեւելադէտ դիտնական Մարքոն ձեռնարկած է Բեդերսպուրիի մէջ հոկայ համայնագիտական բառարանի մը հրատարակութեան , որուն մէջ խտացած պիտի ըլլայ Հրեայ ազգին անցեալին և ներկային և մանաւանդ Ս . Գրոց հետ առնչութիւն ունեցող բոլոր խնդիրներու մասին մանրամասն և գիտական ձեւով մշակուած տեղեկութիւններ : Այս Երբայական հոկայ բառարանը միեւնոյն ժամանակ պիտի ներկայացնէ Իսրայէլի զաւակներուն ամբողջական պատմութիւնն ու քաղաքակիրթութիւնը , անոնց մարդկութեան մատուցած ծառայութիւնները : Համայնագիտարանը պիտի երեւայ Երբայական լեզուով և արդէն 200ի չափ ծանօթ գիտնականներու աշխատակցութիւնը ապահովուած է այս օրինակելի գործին աշխատակցութեան համար :

Ազգի մը մէջ ինքնագիտակցութիւն արթնցնելու և իր ներկան ու անցեալը անոր առջև պարզելու , իր պատմութիւնը , դրակաշնութիւնը , զեղարուեստն ու արհեստները , իր տնտեսական ու քաղաքական կացութիւնը ու սոմնասիրելու համար ասիկց աւելի օգտակար գործ հազիւ թէ կարելի է մտածել :

Այսօր մենք , Հայերու , չունինք այնպիսի պատմութիւն մը , ըլլայ Ներոպական կամ մայրենի լեզուով , զոր կարենանք իրր ամբողջական և գիտական համարիլ մեր ազգին անցեալն ու ներկան ուսումնասիրելու համար , թէև բազմաթիւ Հայ և օտար գիտնականներ շարունակ կը պրպտեն մեր անցեալն ու ներկան և մասնագիտական ուսումնասիրութիւններով մեծ լոյս կը տփռեն մեր անցեալ կեանքի կարգ մը զաղանիքներուն վրայ : Ժամանակին կարծեմ Պ . Համարձուժմ Առաքելեան ձեռնարկեց Հայ համայնագիտարանի մը հրատարակութեան , բայց չյաջողեցաւ :

Այսպիսի ձեռնարկութեան մը մեծութիւնը հասկնալէ առաջ պէտք է անոր կարեւորութիւնը ըմբռնել : Այսօր ո՛չ միայն քիչ չափ զարգացած Հայ անհատներ , այլ և խմբագրութիւններ , Հայ գիտնականներ անգամ չունին իրենց տրամադրութեան տակ այնպիսի գործեր , որոնց միջոցով կարենան անմիջապէս լուսարանել Հայոց պատմութեան , դրականութեան , զեղարուեստներու , առեւտրի , գիտութեան , վաճառականութեան , Հայ գաղթականութեան , Հայոց զանազան երկիրներու մէջ ունեցած դիրքին և կարեւորութեան , Հայ եկեղեցիին և եկեղեցականութեան , Հայ զբոս-

րոցներու և ուսուցչութեան, Հայ արդի դրահանութեան և գրադէտներու ևայլն ևայլն մասին ամենատարրական ծանօթութիւններ և այս պատճառով երբ որեւէ մէկուն կողմէ Հայոց անցեալին և ներկային մէջ ունեցած գործունէութեան մասին որեւէ գիտողութիւն մը կ'ըլլայ, նոյն խոյս մեր թերթերը պատշաճ պատասխան մը դրեալու գծուարութիւն կը քաշեն: Այսպէս դեռ ամէնուն յիշողութեան մէջն է անշուշտ Մէլլանդատէ Ռիֆաթի և Տքթ. Ճէվտէթ պէյին Հայոց անցեալին և լեզուին, քաղաքակրթութեան ու գրականութեան մասին արտայայտած արտառոց և ծիծաղելիօրէն ազդեցական գնդախարհները: Դժբախտաբար այն ատեն ամբողջ Պոլսական մամուլը մէջ չտեսանք լուրջ յօդուած մը, որ քիչ չափով տակաւն ծանօթութիւններու վրայ հիմնուելով բացարձակապէս հերքէր Մէլլանդատէին կամ իր ընկերոջ գաղափարներն ու ըմբռնումները:

Մարքոնի ձեռնարկը հարկաւ մեր մէջ բարի նախանձ պէտք է գրգռէ նման ձեռնարկով մը մեր կեանքին յառաջդիմութեան նպաստելու: Թէ մեր հայրենիքին և թէ օտար երկիրներու մէջ և հեռաւոր գաղթավայրեր հարիւր հազարներով Հայեր կան, որոնք միմիայն այսպիսի բառարանի մը չնորհիւ իրենց ազգութեան զգացումը քերականապէս վառ պիտի պահէին, չարունակ լուսարանուելով անկից՝ իրենց անցեալի և ներկայի մասին:

Իրաւ է թէ դեռ չափ գծուար է գիտական սեռակէտով կատարեալ և ամբողջական Հայոց պատմութիւն մը գրել այսօր, սակայն Հայ համայնագիտարան մը անհրաժեշտ պէտք մըն է ամբողջ Հայութեան համար: Այսօր բազմաթիւ օտար գիտնականներ կը դադրին Հայոց պատմութեամբ, գրականութեամբ, գեղարուեստներով, հնախօսութեամբ և այլն: Այս գիտնականներու, Միլիթարեաններու, Մայր Աթոռի գիտնական միաբանութեան, Հայ աշխարհական գիտնականներու միահամուռ աշխատութեամբ կարելի է տրուած պայմաններու մէջ մեղի համար չափ գոհացուցիչ Հայ համայնագիտարան մը հրատարակել: Նոյն խոյս այսպիսի մեծ գործի մը հրատարակութեան համար չափ մեծ գրամագլուխի ալ պէտք չկայ, քանի որ համայնագիտարանը պրակ պրակ պիտի հրատարակուի և առաջուրէն բաժանորդագրութիւն պիտի բացուի, և ընդհանուր կոչ

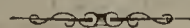
մը Հայ ունեւոր դասակարգին այսպիսի կարեւոր գործի մը նիւթապէս օժանդակելու համար՝ կը յուսանք թէ ամէնուրեք ուրախութեամբ պիտի ընդունուի: Բնական է թէ Հայ համայնագիտարանին բոլոր յօդուածները վճարուածով ըլլան, որպէս զի կարելի ըլլայ աշխատակիցներէն լուրջ ուսումնասիրութիւններ սպասել:

Ամէնէն դժուարին խնդիրը՝ այսպիսի հոյակապ գիտական գործեր հրատարակելու համար կարող անձերէ խմբագրական մարմնի մը կազմութիւնն է: Վստահ եմ թէ մենք այժմ Հայ աշխարհական և հոգեւորական գաղափարագրերուն մէջ ունինք բաւական պատրաստուած մարդիկ, գիտական լուրջ գործ մը արտադրելու համար:

Հայոց տառերու 1600 ամեակին առթիւ ասկից աւելի օգտաշատ և պատուաբեր գործի մը ձեռնարկել հաղիւ թէ կարելի ըլլայ: Այս պատճառով կը յուսանք մեր կողմ Հայութեան ամէն չրջանակներուն կողմէ համակիր ընդունելութիւն մը կը գտնէ և մեր օրաթերթերն ալ չեն զլանար իրենց օգնութիւնը այսքան պատուաբեր գործի մը հրատարակութեան համար:

Երբ Հրեաները, որ ի սիլուս աշխարհի ցըրուած են և իրենց հայրենիքը լքած են, այսպիսի գիտական ձեռնարկով իրենց ամբողջ քաղաքակրթութիւնը կ'ուզեն օտարներուն առջեւ պարզել, որքան աւելի մենք իրաւունք և պարտականութիւն ունինք մեր ազգին հանդէպ նման գործով մը ծառայելու մերկններուն և Հայութեան օտար գիտութեան առջև: Թերթերու մէջ բաւական ազմուկ հանեց այն պարագան թէ Փարիզ հրատարակուող օտար համայնագիտարանի մը մէջ, Հայ ինքնուրոյն երաժշտութեան մը գոյութիւնը ուրաջուած էր, եթէ մենք համայնագիտարան մը ունենայինք, անշուշտ մեր կոմիտասն ու ուրիշ Հայ երաժիշտներ այս խնդիրն ալ մասնագիտօրէն պարզած պիտի ըլլային և ո՛չ մէկ օտար բաւարան չպիտի համարձակէր դայն դանդաղութեան տալու:

Հայ համայնագիտարանի մը բազմապիսի օգուտները նկատի առնելով և օտար հսկայ գիտական բառարաններու ալ աշխատակցած ըլլալով՝ գործին բոլոր դժուարութիւնները ըմբռնելով հանգերձ կը յուսանք թէ այս առթիւ շուտով լուրջ ձեռնարկներու կը սկսուի:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՆԵՐՔԻՆ

Պայրամը չորեքշաբթի սկսաւ և չնորհաւորական հանգէսը կատարուեցաւ Տոլմապոլէի պալատան մէջ:

Պուլիար պատուիրակ Մ. Նաչէվիչ զեկոյց Բ. Դրան թէ իր կառավարութիւնը արամահիր է բանակցիլ էնոս-Միտեայի դժին վերաքննութեան համար, բայց չհրաժարիր է տիրնէէ և Գրք-Քիլիսէէ, թէ և յօժար է քանդել անոնց ամրոցները և օտար հող նկատել Թրակիոյ բոլոր վագֆերուն և Իսլամ չէնքերուն գետինները: Կ'ընդունի նաեւ էնոս-էրիէնէ-Միտեա սահմանը: Իսկ Թաւիս կ'ըսէ թէ Պուլիարիա բոլորովին անձնատուր կ'ըլլայ և ամէն խնդիր պիտի լուծուի ի նպաստ Թուրքիոյ: Պուլիար նոր պատուիրակները չորեքշաբթի ժամանեցին: Դեռ յայտնի չէ թէ ի՞նչ որոշում կը բերեն: Օսմ. պատուիրակները որոշուած չեն: Բանակցութիւններն հաւանօրէն Պայրամէն կտքը պիտի սկսին:

Յունաց և Հայոց Պատրիարքները ձեռնհաս իշխանութեան մէջմէլ թագրիր տուին ընտանիքներու նեղուկներուն զինուորագրման առիթով և մի առ մի պարզեցին այդ տնօրինութենէն ծագում առնող անպատեհութիւնները: Սինոդն ալ որոշեց, վերջերս յաճախող իսլամացումներուն առիթով, ձեռնհապ իշխանութեան յիշեցնել այդ մասին հրատարակուած նոր օրէնքին արամադրութիւնները:

Մարտ 31ի դէպքին պատճառով չնորհազուրկ եղած զինուորականներու թոշակը վճարել որոշուեցաւ զին. բարձր ատեանին կողմէ: Պրուսայի մէջ հաստատելի տեղային մասնաւոր տուրքը մերժուեցաւ և նոր բացատրութիւն պահանջուեցաւ: — Ֆէթվահանէն վաւերացուց իվգաֆի նախարարութեան ի նպաստ տրուած վճիռ մը, որով Բէժին կը պարտաւորի 1,250,000 զան. վճարել Դալաթիոյ շէնքին զեանին փոխարէն, 50,000 ալ մուգաթաւ՝ անոր վրայ կառուցուած շէնքին համար: — Եգիպտոսի շէնքներուն պետը վճիռ մը արձակած է, որով Իսլամները կը հրաւիրուին իրենց հարստութենէն ողորմութեան բաժինը Օսմ. կառավարութեան տրամադրել: Հիդրաստանի մէջ ալ նմանօրինակ վճիռ մը պիտի հրատարակուի:

Ներքին դերձերու նախարարի խորհրդական անուանուեցաւ Պէյրութի կուսակալ Ալի Միւնիֆ պէյ: — Պուլտոյ կառուածագրական քարտէսին պատրաստութիւնը նուազուողով յանձնուեցաւ ընկերութեան մը, որ երեք տարիէն պիտի աւարտէ իր աշխատութիւնը: — Տարտունէի և Վոսփորի նեղուցներուն Օսմ. հրամանատարներուն հրամայուեցաւ թոյլ տալ որ Յոյն սոււտարական նաւերը գիշեր թէ ցերեկ անցնին նեղուցներէն, առանց սահայն գրօշ պարզելու: — Տարտունէ-Իզմիրի երկաթուղիին շինութիւնն ստանձնող ֆրանսական Ընկ.ը յետաձգած է գործը: — Օսմ. առաջին տրէանովը ծով պիտի իջուցուի ամսոյս կիսուն: Տարտութիւնն է 25,000 տալիստաչափ, արագութիւնը 27 ծովային հանգոյց և երկայնութիւնը 525 ոտք: — Մամադիտական յանձնախումբ մը զրկուեցաւ Պէյրութ, քննելու համար Համա-Բահագ երկաթուղին գոր կ'ուղուի Եգիպտոսի երկաթուղիին միացնել: — Քաղաքապետութիւնը նշմտադի կողմը կամ Պէյքոզի անտանին մէջ 2,000 հողինոց յիմարանոց մը հիմնելու ծրագիր մը կ'ուսուճանախէ: Մախքը պիտի ըլլայ 230,000 ոտիկ: — Պաշտօնաթերթը կը ծանուցանէ թէ Կրթական նախարարութիւնը Օսմ. հպատակ, բարձրագոյն կամ երկրորդական վարժարանէ վկայեալ, առողջ և երեք դասապարտութիւն չկրած 18—25 տարեկան 30 պետական ուսանող պիտի զրկէ Եւրոպա, իւրաքանչիւրին տալով ճամբու ծախք և 300 ֆրանք ամսաթոշակ: Մրցման մասնակցիլ ուղղուի պիտի ներկայանան Թէտրիսովը Ալի-յէի անօրէնութեան ամէն օր մինչև ամսոյս 23րդ օրը:

Եմէնի կուսակալը չկրնալով համաձայնիլ Ալիա Բարիսի հետ՝ պայմանաւորուեցաւ այլազան ցեղերու պետերուն հետ և անոնցմէ պատանդներ առաւ երաշխաւորելու համար անոնց հստատարութիւնը հանգէպ Օսմ. կառավարութեան: Իսկ իմամ Եահեայի Կայս. հրովարտակը Սանաա պիտի տարուի մասնաւոր պաշտօնատարով: — Օսմ. նամակատունը սկսաւ նամակ, ծրար և այլ ամէն յանձնարարութիւն ընդունիլ Էտիրնէի, Դերք Քիլիսէի և Ռոտտովի համար: — Սուրհուեցաւ թէ Ենի-ճէի թղթատարը զարնողներուն ամէնն ալ Թուրք են: — Տասանորդի վերջին ամիսներու

հասոյթը անցեալ տարուան նոյն ամիսներուն հասոյթէն 100,000 դահ. աւելի եղած է: Պիթլիսի կողմերը Քուրդ ազգիկ մը փախցնող և տասնապետ մը սպաննող չարագործները և վանայ կողմերը Հայ մը սպաննող Արճէշցի Հալօի որդի Մուսթաֆա ձերբակալուած են: Թաւն կ'իմանայ թէ Պէյրութի նահանգային ժողովը, որ դեռ չսկսաւ և յայտնի չէ թէ ինչ արդիւնք պիտի ունենայ, պիտի բաղկանայ Իսլամ և ոչ-Իսլամ հաւատարաթիւ անդամներէ: — Էրզրումի Գերմանական առաջին փոխ հիւպատոսը, Մ. Անտէրս, Վարչապետին ներկայանալով հրաժեշտ առաւ իր պաշտօնատեղին երթալու համար: — Էնկիւրիւի Չորում քաղաքին շուկային մէջ իւր 400 խանութ ու վաճառատուն այրած է Օդսո. 27—28ի գիշերը:

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Բ. Ե. Բ.

Խարբերդի հովիւներէն վեր. Ասատուր Նիկողոսեան մայրաքաղաքս ժամանեց ընտանիքով: — Տարսնի Գոյէճի փրօֆէսորներէն վեր. Սամուէլ Մեղրոնեան Ամերիկա ուղեւորեցաւ:

Նամակագիր մը կը հաղորդէ թէ Սուլէհիւրի մէջ գնդակի հարուածով սպաննուած միսիր նար Մր. Հոլպուռք քանի մը ձի միայն կըրցած է արձակել, հոգին աւանդելէն առաջ: Ընդհանուր համոզումն է թէ սպանիչին նպատակն էր անոր մօտ պառկող Նշան Աւետիքեան ուսուցիչն սպաննել: Դատաւարութիւնը դեռ չէ սկսած:

Գոնեայի Ամերիկեան միսիրնարութիւնը երկամեայ համբերատար աշխատութենէ հաեւ յաջողեցաւ կայս. հրամանագիր ստանալ իր հիւանդանոցին համար:

Արեւելեան Թուրքիոյ միսիրնարութիւնը, որ վերջերս իր Լի տարեփոխովը գումարեց Վան, անհրաժեշտ դատած է ունենալ 15 նոր պաշտօնեայ, այսինքն 4 ձեռնադրեալներ իրենց կիներով, 3 վարժուհի, 1 չրջիկ աւետարանչուհի, 1 բժիշկ, 1 բժշկուհի, 2 հիւանդապահ, 1 ուսուցիչ և 1 զոյէճի գաստաու, իսկ ամենակարեւորը՝ բժիշկ մը Պիթլիսի համար և քանի մը օգնական Խարբերդի Ասատուածաշի Գպրոցին բացման համար: Որոշուեցաւ առժամապէս Պիթլիսէ Խարբերդ փոխադրել զՄր. Նէփ գիւղական քարոզիչներ պատրաստելու համար: Վանայ գպրոցն, ինչպէս կը յիշուի, զոյէճի պիտի վերածուի Պորտի արտօնութեամբ: Խնամակալութիւնն է ի պաշտօնէ Պորտի Տնօրէն ժողովը: Իսկ Վարչական ժողովը պիտի ունենայ 7 օտար և 3 լինի անդամ, օտարներուն հինգը Վանի, մին Պիթլիսի, մին ալ Էրզրումի կայանէն պիտի ըլլան: Իսկ միւս երեքին առաջինը պիտի ընտրուի

երբ տեղային նպատար 2,000 տոլարի հասնի, երկրորդը՝ երբ 10,000ի հասնի և երրորդը՝ երբ 25,000ի հասնի: Առաջին նախագահ անուանուած է Տր. Բէշնոլոս:

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒԻՆՐ

Ազգ. ժողովը անցեալ ուրբաթ չորեքաւ կանոնաւոր նիստ գումարել ի չքոյէ մեծամասնութեան: Ատենական դործողութիւններու կարգին մէջ Իդմիրի առաջնորդական խնդրը այնքան բաւն վիճարանութիւն. յարոյց որ վստահութեան խնդիր ծագեցաւ և քիչ մնաց պիտի տապալէր վարչութիւնը, եթէ առեւտրապետը չփակէր ժողովը: — Տեղապահ Հայրը շարաթ Էփզաֆի նախարարին հետ տեսակցեցաւ երեսուցէ մի կալուածներուն արձանագրութեան սրբադրման և անոնց փոխանցման առջեւ յարձեցնուած դժուարութիւններուն վրայ: Նախարարն յանձնարարեց ճշգրիտ ուսումնասիրութիւն մը ներկայացնել, որպէս զի վերջնապէս լուծուին բոլոր դժուարութիւնները: — Պատրիարքարանը պաշտօնապէս խմացաւ թէ ազգապատկան կալուածներու արձանագրութիւնը սրբադրելու և զանոնք ուղղակի ազգին փոխանցելու դործողութեան պայմանաժամը վեց ամիս երկարուած է: Յարգ Պատրիարքարան ներկայացուած կալուածներու ցանկը 2,000ի կը հասնի:

— Բերայի մէջ Ազգ. Հիւանդանոցի համար վաւերութեամբ գնուած 16,000 ոսկինոց կալուածը որոշուեցաւ ուղղակի Հիւանդանոցին վազմ ընել զլիւսուոր նուիրատուին սնուումով: — Զուռուհեան սանսթեան թեկնածուները յնուեցան, բայց քննիչներէն ոմանք բացակայ ըլլալով որոշուեցաւ. գործն աւարտել ամսոյն 5ին: — Սապահ լրագիրը որու արտօնաւորը Հայ է, երկուշաբթի թեկնածուեց իր հրատարակման 25րդ տարին: Ժառնակ անցեալ ուրբաթ դադարի դատապարտուեցաւ և երեքշաբթի վերելեցաւ Հեռաձայն անունով: — Վեհ. Կաթողիկոսը Պատրիարքարան ուղղուած կանգալով մը կ'ըսէ թէ վարչապետի մը և պիսկոպոսացման համար անհրաժեշտ է Ազգ. կեդր. վարչութեան հաւանութիւնը, միւս կողմէ Գաւառ. վարչութիւնները եպիսկոպոսական վկայականին կցելու են վկայեալին ազգ. ծառայութիւններուն ցուցակը: — Արտագաղթի հոսանքը կասած կը թուի ամէն կողմէ եղած յորդորներուն և աշնանային ցանքի աշխատութիւններուն պատճառով: — Վարչապետի թեմական դպրանոցին 75ամեակը ածնուած է Օդս. 17էն մինչեւ 24 մեծ հանգիստութեամբ: Շուշեցիները, որոնց մեծ ծառայութիւն մատուցած է այդ հաստատութիւնը, ամէն կողմէ

հաւաքուած են փառաւորելու համար այդ եօթնամանաւեակը: — Ֆրանսական ծովային սպայ Տ. Զատիկ Խանգատեան Ֆրանսայի կողմէ Հայաստան դրկուած քննիչ պատուիրակութեան անդամ կարգուած է: — Մարտիկոյ Հայ զաւութէն Տ. Նահապետ Բ. Նահապետեան, որ Մարտի և Թոնքինի մէջ ծառայած է իբրեւ յիսնապետ Օտար Լէպէտնի, յաջողած է Ֆրանսական ամբողջ բանակին կողմէ ներկայացած հազարաւոր մրցակիցներու մէջ առաջին հանդիսացող քսանեակէն մին ըլլալ: Յառաջիկայ Հոկ.ին Սէն Մէքսան պիտի մանէ իր ուսումը կատարելագործելու և տարիէ մը սպայ կարգուելու համար: — Նիւ Եորքի Հայ առեւտրականները ձեռնարկ փրակիրիկ Քոնփոնէրըն անուամբ միութիւն մը կազմած են 25,000 ատար դրամադրով, որու 10,000ը առանձնաշորհեալ է և 6 առ հարիւր տոկոս պիտի ընդունի ընկերութենէն: Միութիւնը պիտի շահագործէ երկաթուղիի, երկտրակաւութեան, կազմի և այլ զանազան ընկերութիւններու արժեթղթեր, պիտի օգնէ չահաւոր ձեռնարկներու, և օգտակար թեւադրութիւններ պիտի ընէ վստահելի պարտատմաներու վրայ:

ԱՐՏԱՔԻՆ

Խաղաղութեան պարսը: Լահէի խաղաղութեան հոյակաւոց պալատը հանդիսապէս բացուեցաւ Օգոս. 28ին: Ներկայ էին Հոլանտայի Թագուհին, մայր Թագուհին, Թագուհիին ամուսինը, նախարարները, զիւսնադիտական մարմինը, միջազգային իրաւարար ատեանի 40 անդամներ, հիմնադիր Մր. Բարնէկի, ևն: Հիմնարկութեան նախագահը և Արտաքին գործերու նախարարները ճառախօսելով ի վեր հանելին այս մեծ գործին նպատակը և չորհակալութիւն յայտնեցին հիմնադիրն: Մր. Բարնէկի պատասխանելով ազգու կոչ մը ուղղել Գերման Կայսեր, որպէս զի Ն. Վեհափառութիւնը, որու ձեռքերը չորստաւորուեցան իր քսանեակէնդամեայ զահակութեան խաղաղ շրջանին մէջ, հրաւիրէ տէրութիւնները խաղաղութեան կազմակերպութիւն մը հիմնել: Ռուսիոյ Զարը, չորհաւորական յոյժ սիրալիր հեռագիր մը ուղղելով Վիլհելմինա Թագուհիին, մաղթեց որ միջազգային իրաւարարութեան խորհրդանիշ պալատը նպատակ աշխարհի խաղաղութեան և ըլլայ կեդրոն մը վէճերու հարթման ու յարգարման:

Պոլիարիս. Անցեալ հինգշաբթի և ուրբաթ

նախարարներու խորհուրդը Թագաւորին նախագահութեամբ և ընդդիմադիր պետերու մասնակցութեամբ երկարօրէն քննեց կացութիւնը, որպէս ներկայացուցին զայն Վարչապետը և Արտաքին գործերու նախարարը: Վարչապետն ի վերջոյ, յայտնելով թէ Բ. Դրան հետ Մ. Նաչէվիի նախնական բանակցութիւնները նպատաւոր են, յանձնարարեց համալիրապէս տէրութիւններուն որոնք միարան կը յորդորեն ուղղակի Թուրքիոյ հետ բանակցիլ և վստահութիւն համաձայնութիւն մը կնքել: Այս համալիրապետով, յարեց, Պուլկարի անոնց օժանդակութեան պիտի արժանանայ ըստ կարի մեծ զիջումներ ձեռք բերելու համար Թուրքիոյ: Կ'երեւի թէ Լոնտոնի զահագործող գործադրման վրայ պնդողներն համոզուեցան, վստահ զի Հոմի Պուլկար դեսպանը խմբագրի մը յայտարարեց թէ պաշտօնապէս իմացած է թէ ուղղակի բանակցութեան ձեռնարկուած է Թուրքիոյ հետ: Նոյն դեսպանը կը կարծէ թէ թերեւ Թուրքիոյ մնաց խախնէ, սակայն առանց երկաթուղիի կայարանին, զի այն անհրաժեշտ է Տէտէ Աղաճի հետ Պուլկարիոյ հաղորդակցութիւնը պահպանելու համար: Մ. Նաչէվի չորս օգնական պիտի ունենայ և ամէնը լիազօր իշխանութեամբ: Երկուքն են Զօր. Սալով և Պուլկարի նախկին դեսպան Մ. Թոչէվ, որոնք չորեքշաբթի Կ.պոլիս հասնուրիչ երեք ընկերներով: — Պատերազմական նախարարը հրամայեց Սոփիայի մէջ համախմբել բոլոր Սերպ գերիները, ի մօտոյ Զարիպրոտ դրկելու և Պուլկար գերիներու հետ լիտանակելու համար: — Տէտէ Աղաճի Յուսկան դրաւումը երկարաձգուեցաւ Պուլկարիոյ խնդրանքով, որ Ռուսիոյ ձեռամբ հաղորդուեցաւ և տէրութիւններու կողմէ ալ չեղտուեցաւ: — Կիւմիլճինէ կը հեռագրուի թէ Օգոս. 30ին անկող ընդհարում մը եղած է անդալիներուն և Պուլկար զօրաց միջև, որոնք պարտուած են, կ'ըսուի:

Յրակեղեղեման բանակցարարներ. Թանգրեց թէ Անատոլի երկաթուղիներուն շինութեան նկատմամբ Ֆրանսայի և Գերմանիոյ սեղանաւորական խմբակներ կը բանակցին սոս հիման վրայ: Տէօյէ Պանք Օոմ. Պանքայէն պիտի գնէ Պաղատի երկաթուղիի բոլոր արժեթղթերը, այնպէս որ Ֆրանսացիները ոչինչ ունենան նոյն երկաթուղիին մէջ: Գերմաններն ալ ոչինչ պիտի ունենան Սիւրիոյ և Սիւր Մովու եղերաց երկաթուղիի բոլոր ար-

տօնութիւններուն մէջ: Արդէն 1911 Յուլ. 29ին կնքուած պայմանագրով մը Օսմ. կառավարութիւնը Ֆրանսացի ձեռնարկուներու թողած էր Սամսոն-Սըվաղի, և Սըվաղ-Սարբերգ-Երզնկա-Էրզրում-Տրապիզոնի գիծերուն չինութիւնը, որու համար մէկ տարուան մէջ կատարելի 25-35 միլիոն ոսկինոց փոխառութիւնը յետաձգուեցաւ քաղաքական պատճառներով: Նոր պայմանագրութեամբ Պաղատարի երկաթուղին զուտ Գերմանական ձեռնարկ մը կ'ըլլայ և անոր հիւսիսարեւելեան կողմի գիծերը զուտ Ֆրանսական ու կը յանգին ի Սև Մով: Սակայն կարելի է մասնաւոր համաձայնութեամբ Սըվաղի գիծը մինչև Էնկիւրիւ երկարել և Սըվաղէ ուղղակի մինչև Իսքէնտէրուն ուղեւորել: Անգղ. և Ռուսական կառավարութիւններն արդէն իրադեկ են գործին: Անգղիա Գերմանիոյ հետ համաձայնած է Պաղատարի գծին համար: Փեթրոպոլիսի մէջ որոշուած է Ռուսական գրամադէլին նախապատուութիւն ընծայել երբ Ֆրանսականը անբաւական ըլլայ: Թայմն կ'իմանայ թէ այս մասին գեռ վերջնապէս համաձայնած չեն Ֆրանսական և Գերմանական կառավարութիւնները: Օսմ. Պանքան Պաղատարի երկաթուղիին մէջ իր չահերէն հրաժարելուն փոխարէն պիտի ստանայ 1911ին կնքուած Գերման փոխառութեան թուղթերը Պալսոյ մաքսերով երաշխաւորուած: Սակայն Ֆրանսական գրամադէլիսը բոլորովին չեւեր Պաղատարի երկաթուղիին գործէն: Կը մնայ զոր օրինակ կ'արուես խմբակը, որ Օսմ. Պանքայէն անկախաբար կը գործէ: Տեյլի Թեյկիրաֆ կ'իմանայ թէ սոյն գործողութեան մէջ Ֆրանսայի նպատակն է Հայաստանի ու Սիւրիոյ մէջ փոխարինութիւն ստանալ: Թանկն, որ իրագեկ է, կը գրէ թէ այս բոլոր բանակցութիւնները և համաձայնութիւնները տեղի կ'ունենան Թուրքիոյ գիտութեամբ և հաւանութեամբ: Հետեւապէս քիչ ժամանակի մէջ պիտի լուծուի Անատոլիոյ երկաթուղիի այս մեծ հարցը:

Հաւստադրական. Էսփէրանթօի միջադպային իններորդ համաժողովը գումարեցաւ Պէնի մէջ Օգոս. 24ին: Ներկայ եղան 23 երկիրներու 1,100 պատուիրակներ և սոյն գրութեան հիմնադիր Տր. Զամէնհոֆ խանդավառութեամբ ողջունուեցաւ: — Երեքաբար Վիեննայի մէջ

սկսաւ Սիօնականներու Ժ.Ա. համաժողովը: Այս չարժման սկզբնաւորին եղաւ Տր. Հէրցըլ, 17 տարի առաջ առաջարկելով Հրեայ պետութիւն մը հիմնել ի Պաղեստին: Պալի առաջին համաժողովը 1897ին ստացաւ սահմանեց չարժման նպատակը: Պաղեստինի մէջ Հրեայ ժողովրդին համար ապաստան մը հաստատել հանրային իրաւունքով երաշխաւորուած: Շատեր պայքարեցան այս գաղափարին դէմ, բայց ցարդ հաստատուած են սոյն ծրագրով 2,000 ընկերութիւններ որոնք 600 պատուիրակ պիտի ունենան համաժողովին մէջ, իւրաքանչիւրը 400 ընտրող ներկայացնող: Այս չարժման ջատագովները թաղաւորութիւն չեն ուղեր, այլ Թուրքիոյ մաս կազմել տեղային կառավարութեամբ: Հոգեր կը դնեն, գաղութներ կը կազմեն ի Պաղեստին և արդէն իսկ Հրեութիւնը կրկնապատկուած է հոն հակառակ ամէն արգելքներու:

Խառն շրտեր. Յունաստանի Թագաւորը և Թագուհին արքայական զբօսանաւով Եւրոպա ուղեւորեցան մէկ ամսուան համար: Թագադրութիւնը որոշուած է յառաջիկայ Մայիսին կատարել մեծ հանգէսով, երբ Թագաւորը պիտի դնէ Բիւզանդական կայսրերու վաղեմի թագը, որ Այնորդի մէջ կը պահուի: Արտաքին գործերու նոր նախարար անուանուեցաւ Պուլկարիոյ նախորդ դեսպան Տր. փանաս: — Ռուս վարչապետ Մ. Բոքլեքցեվ ամսոյս վերջը ամիս մը արձակուրդ պիտի ընէ և՛ այդ աւթի թով պիտի այցելէ Պերլին ու փարիզ: Կ'ըսուի թէ տարեկան իր նպատակն պիտի բարձրանայ ի վարձ իր տասնամեայ նախարարութեան: — Մ. Թուրքիոյ ձեռագրիները որոշուած է գրաւել ու այրել իրեն ուղղափառ կրօնի անհամաձայն գործեր: — Անգղիոյ զահաճաւանգը Պերլին հասաւ և հիւր է Կայսեր: — Սերպ վարչապետ Մ. փանիլ երկամսեայ արձակուրդ ստացաւ և Արտաքին գործերու նախարարութիւնը ուրիշի մը յանձնեց: Կ'ըսուի թէ ի վերջոյ պիտի հրաժարի բոլորովին, տեղի տալով զին. կառավարութեան մը որ կ'ուզէ սերպայինէլ գրաւեալ վայրերը: — Ալպանական սահմանադրուիս ճշտող միջազգային յանձնաժողովը սկսաւ գումարել Պրինադիլի մէջ: — Չինու Նանքին քաղաքը գրաւուեցաւ կառավարական զօրքերէն:

ՏՊԱՐԱՆ ԲԵՐԵՆԵԱՆ

Մահմուտ Փաշա, Բիւրքէի խան, Եօ. 32—34

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՇՈՊԵՆԱԻԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Թիւ 19-20, Խիւսալեկեան խան-Ղաշաքիս

Գործակալութիւնս նոր եւ մասնաւոր կարգադրութեան մը համաձայն, ԿԱՆԽԻԿ և ԱՊԱՌԻԿ թիւքեր կուտայ գիւրամատչելի գիներով, թէ՛ Հիւս. Ամերիկայի և թէ՛ Հարաւ. Ամերիկայի համար, հետեւեալ տիեզերահոշակչոգենաւային հսկայ Ընկերութեանց վրայ:

Թրիէսթէէն և Լիւրմուլէն մեկնող «CUNARD LINE»-ով, Նափօլէն մեկնող «WHITE STAR» և «ANCHOR LINE»-ով, Մառսէյլէն և Հաւնէն մեկնող «FRENCH LINE» և «FABRE LINE»-ով, իսկ Թրիէսթէ-Անվէրս «RED STAR LINE»-ով: Գանատա ճամբորդողներու մեծ գիւրութիւններ և գործի հայթայթում ապահովուած:

Գործակալութիւնս կուտայ նաեւ Միացեալ Նահանգներու և Գանատաի երկաթուղիի ուրիշիւնալ տոմսակներ գեղեցիկ գիներով:

Պոլսէն մեկնումներ կ'ըլլան Հինդչաթի և Ուրրաթ օրեր:

Ճամբորդներու ջերմապէս կը յանձնարարուի տոմսակ գնելէ առաջ դիմել մեղ և խմանալ մեր պայմանները:— Ընտանիքով ճամբորդողներու մասնաւոր հոգատարութիւն:

Յ. Գ. Նամակով գիւրողներ պէտք է 40 փարանց դրոշմ ներկակեն. թղթակցութիւնք ամէն լեզուով:

26—21

ԱՓՈՍԹՈԼԻՔ ԻՆՍՏԻԹՈՒԹ

Ճեմանան գոլէն, Գոնես

Հաստատութեանս մէջ Անգլիերէն, Ֆրանսերէն, Հայերէն, Թուրքերէն և Յունարէն լեզուները, ինչպէս նաեւ գոլէճական ամէն գիտութիւններ աւանդուելով՝ յարձր եւ գործնական առողջ կրթութիւն մը կը տրուի ուսանողներուն. նոյնպէս խնամով կ'ուսուցուի լատինական և գործիական երաժշտութիւն (օրիւքրա և փանփար), դժադրութիւն, մարմնամարզ և զինուորական վարժութիւն:

Վարձարանիս շրջանաւարտները կառավարութեան առջեւ նոյնութեանք կը լիցիլեն 7 տարուան շրջանով պէտսիւս Իսասիկերու շրջանաւարտներուն անկէ իրաւունքներն եւ առանձնաշնորհումներն եւ անոնցմէ յաջողաւորներուն կը տրուի A. B. (Պատիւաւոր Արուեստից) տիտղոս: Մեծ

հոգ կը տարուի աշակերտներուն բարոյակաւնին, ինչպէս նաեւ առողջութեանը՝ որուն կը հսկէ բժիշկ-ուսուցիչը:

Գիշերօթիկներու տարեթոշակն է 15 Օսմ. ոսկի՝ որուն 8 ոսկին վճարելի կանխիկ և մնացածը Սր. Ծնունդին: Հին և նոր աշակերտները պարտին իրենց «նուֆուս թէզքէրէ»ները հետերնին բերել: Մուտքի քննութիւնները կը սկսին առաջիկայ Սեպտ. 17ին (Ն. Տ.), իսկ կանոնաւոր դասախօսութիւնները՝ 22 ին: Դիմել փոխ-նախագահ Տր. Սամուէլ Խ. Ժամկոչեանի, Գոնես: 6—5

Կ. ՊՈԼՍՈՑ ՀԱՅ ԱԽԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Կ.պոլսոյ Աւետ. Հայոց գերեզմանատուններու Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ Ֆէրիքէօյի գերեզմանատունը լեցուած է, և թէ գերախտաբար այսուհետեւ անկարող է նոր գիւմուսներ ընդունիլ Բերայի և Վոսիորի արուարձաններուն չլերաբերողներէ, կամ այնպիսիներէ որ արդէն իսկ թաղ չունին նոյն գերեզմանատան մէջ:

Այս առիթով, հոննջեցեալ կամ թաղ ունեցողներ կը հրաւիրուին իրենց աւժամեայ ստացադիրները, եթէ ունին, թուականէս մինչեւ չորս ամիս քարտուղարին ներկայացնել ի Պայպըլ Հառու երկուշաբթի օրեր, որպէս զի կարենան մնայուն վաւերադիր ստանալ: Իսկ եթէ չունին կամ պարտական են, կը հրաւիրուին նոյն պայմանաժամուն մէջ կարգադրութիւն մը ընել Հոգաբարձութեան հետ: Հակառակ պարագային, Հոգաբարձութեան համար անկարելի պիտի ըլլայ այնպիսիներու նոր ննջեցեալներուն տեղ տրամադրել:

Հոգաբարձութիւնը կը յուսայ որ իրենց թաղերը կամ սիբելիներու գերեզմանները պահել ուղղողներ պիտի հաճին տուեալ պայմանաժամուն մէջ իրենց պարտքերը վճարել, որպէս զի ի վիճակի ըլլայ իր ծրագիրը ի գլուխ հանել:

Այս պայմանաժամուն լրանալէն ետեւ անտէր պիտի նկատուին և իբր այն պիտի գործածուին անվճար թողուած ամէն թաղեր և գերեզմաններ:

3—2

ՄԵՋԻ ՎՐԱՌԱՅԻՆ ԳԻՐՔԵՐ

ԸՆԴԱՐՁԱԿ ԲԱՐՏԷՍ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ, Ժրագրեց՝ Ա. Պիպէռճեան, դժագրեց՝ Յ. Փափաղեան, մեծութիւն քարախի մէթր. 1,22X0,88: Հրատարակութիւն «Հայրենիք» կազմատան, Մաղազաճեան եղբարց. գին՝ թղթեայ և կողքով 10. դահ. լաթապատ և կողքով 15 դահ.: Քարաքսին կողքին մէջ դրուած է նաեւ տետրակ մը որ Օսմ. պետութեան մասին վիճակագրական տեղեկութիւններ կը բովանդակէ: Դիմել՝ Հայրենիք» կազմատան, Պապ Ե Ալի Ճատտէսի, թիւ 25, Կ. Պոլիս:

ԴԱՅԼԱՅԻՒՆ, Ընթերցարան, Մանկապարտէզ Բ. Տարի, պատրաստեց՝ Արամ Անտոնեան. հրատարակութիւն Յ. Գրլըճեան գրատան: Էջ՝ 142, գին՝ 5 դահ. գին՝ 3. Գրլըճեան գրատան, Չաղմաղճըլար թիւ 25, Կ. Պոլիս:

ՀՈՎՈՒԻ ԽՕՍԲԵՐ, Դեռոգ Ծ. Վ. Արսլանեան (Առաջնորդ Թրակիոյ) Ուղղուած թեմական եկեղեցիի ու դպրոցի պաշտօնականներուն և բոլոր Հայ ժողովուրդին: Էջ՝ 96, գին՝ 3½ դահ. գին՝ 4. Պոլսոյ Հայ դրամաճառներուն:

ՀԱՅ ՊԱՆԴՈՒԽՏԻՆ, Դեռոգ Ծ. Վ. Արսլանեան, (Հմայեակ Արամեանցի յառաջարանով) Դեռ. հեղինակին այս գրքոյկը, որ Հայկական Նահանգները դատարկել սպառնացող արտագաղթին պատճառով այժմէութիւն մը ունի, սրտի դպրոց տողերով կը ջանայ համոզել Հայը որ իր հայրենի երկրին մէջ մնայ: Կը յանձնարարենք ամէն կարգի ընթերցողներու: Էջ՝ 30, գին՝ 60 փարա, (8 սէնթ). կեդրոնատեղի «Կոհակի խմբագրատունը, Կ. Պոլիս փոստարկի թիւ 125:

ՄԵՐՆԴԱԳՈՐԾՈՒՄ ԵՒ ՍԵՌԱՅԻՆ ԱՌՈՂՋԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆ, գրեց՝ Վլինֆիլտ Հոլ, Թարգմանեց՝ Բիւզանդ Կէօղլուպէօյիւքեան. հրատարակութիւն «Մարմնամարզ» թերթին. էջ՝ 126, գին՝ Պոլիս 6, իսկ գաւառ 7 դահ.: Դի-

մել «Մարմնամարզ» խմբագրութեան, Պահէ գափու, Եէնի Վոյթօ խան, թիւ 19, Կ. Պոլիս:

ՈՒՐՈՒԱԳԻՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՅ, Իսկզբանէ մինչ յԱզեքսանդր Մակեդոնացի. գրեց՝ Տոքթ. Ն. Տաղաւարեան, Գ. տիպ, էջ՝ 120, գին՝ 5 դահ. գին՝ 3. Մատթէոսեան գրատուն, Յինճանճըլար Եօղուչու, Կ. պոլիս:

ՄԵՐ ԱՊԱԳԱՅ ԴԱՍՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ և Էտմոն Տէմօլէնի «Նոր Դատարարակութիւնը» գրեց՝ Արսէն Կիսուր, էջ՝ 32, գին՝ 1 դահ.:

ՏԷՐԹ ԻՆՃԻԼԼԵՐԻՆ ՄՈՒԹԱՊԱԳԱԹԸ.— Գրեց՝ Վեր. Միսար Յ. Մնչեքեան, էջ 276, գին՝ լաթակաղմ 10 դահ. Տպագ. Բէշիշեան Տպարան, Քիւրքճի խան, Կ. Պոլիս: 276 մեծագիր էջերէ բաղկացեալ այս հատորը ընթերցանութեան և իրիւ դասաղիրք գործածուելու շատ յարմար գիրք մըն է: Դիմել հեղինակին Թալաս, կամ Բէշիշեան տպարան, Կ. Պոլիս:

ՀԱՅ ԱՌԵՏԱՐԱՆԱԿՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆԻՔ

ԿԻՐԱԿԻ, ՍԵՊՏ. 7

ԲԵՐԱ.— Այնալը Զէշմէ. Սր. Երրորդութիւն եկեղեցի. Ժամ 10 (Ը. Ե.) Վեր. Ա. Պ. Շեւառնեան:

ՄՈՒՍԱԼԼԱ.— Անգլիական վարժարան. Լանկայի եկեղեցի. Ժամ 10.15 (Ը. Ե.) Պաւ. Կ. Յ. Քերոքեան:

ՊԱՅՊԸԼ ՀԱՌԻՍ.— Յինճանճըլար Եօղուչու. Էմմանուէլ եկեղեցի. Ժամ 10.30 (Ը. Ե.) Պաւ. Կ. Խսրանյօղեան:

ՍԿԻՏԱՐ.— Ամերիկեան Գողթճի մատուղը. Ժամ 10 (Ը. Ե.) Տխար Միհրան ճեմիզեան:

ԽՍՍԴԻԻՂ, Ժամ 7 (Ը. Թ.) Պաւ. Բ. Պեհրուսեան:

ՊՅՍԱՃԸ ԳԻԻՂ.— Կոստիկեան բնակարան. Ժամ 3 (Ը. Ե.):